

Muzeul Municipal Sebeș a fost fondat în anul 1951 și are în colecțiile sale multe exponate relevante pentru istoria orașului și a împrejurimilor. Clădirea care adăpostește muzeul este una dintre cele mai vechi construcții de piatră din Sebeș. Ea poate fi datată în secolul al XV - lea și în alcătuirea ei sunt vizibile elemente de arhitectură specifice stilurilor gotic și Renaștere. Aici erau primiți voievozii Transilvaniei, iar în perioada Principatului a găzduit mai multe diete. În anul 1540, în această clădire a murit Ioan Zápolya, voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei, de aici venindu-i numele de „Casa Zápolya”.

BIBLIOTHECA MVSEI SABESIENSIS

IV

BIBLIOTHECA MVSEI SABESIENSIS

BIBLIOTHECA
MVSEI
SABESIENSIS

IV

Călin Anghel, Radu Totoianu
Adrian Popa, Constantin Șalapi

Sebeșul

o istorie în imagini

Editura ALTIP

BIBLIOTHECA
MUSEI
SABESIENSIS

IV

Primăria și Consiliul Local al Municipiului Sebeș
Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș
Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș

Călin Anghel, Radu Totoianu
Adrian Popa, Constantin Șalapi

Sebeșul

o istorie în imagini

© Toate drepturile rezervate
orice reproducere fără permisiunea
scrisă a autorilor este interzisă

concepție grafică: Călin Șuteu

Cuvânt înainte

Trăim într-un secol al imaginii. Artă și cultura românească immortalizează fibra spirituală a locurilor pitorești din țara noastră, reînviind credințele și construind mentalități noi pentru lumi noi.

Fără zestrea tradițională, omul ar deveni o ființă fără rădăcini, fără identitate, fără comunitate, o ființă tot mai însingurată, deși aparent socializează în spațiul virtual. Oamenii de cultură, de artă și din alte domenii au căutat să transmită prin lucrările lor, dorința de a păstra, în formă autentică, personalitatea și credința neamului românesc.

Fiecare colț din ceea ce a fost orașul Sebeș își are propria poveste. Eu, ca fiu al acestui minunat oraș, îmi amintesc cât de frumoase erau zilele de sărbătoare, când lumea, gătită în straie noi, se plimba prin Piața Mare, unde, odinioară, țărani, îmbrăcați în portul popular, își vindeau produsele proaspete. Am crescut ascultând poveștile despre oamenii și istoria localității spuse de părinții mei, Simion și Elena Popa, fiu și fică a locului. Ei au sădit în mine dorința de a fi Om, de a iubi necondiționat cultura, chiar și în vremuri în care nu se mai pune accent pe acest lucru. Demnitatea și respectul față de valorile perene mi-au fost insufflate de existența în familie a unei discrete dar solide conduite a vieții părinților mei, fapt pentru care le mulțumesc!

Parcursul profesional m-a purtat departe de locul natal, de familia și prietenii care au contribuit la desăvârșirea personalității mele. Dar întotdeauna am păstrat în suflet imaginea idilică a orașului și amintirea caldă a oamenilor în care am avut și am mare încredere.

După ani și ani de răbdare și perseverență, Sebeșul de altădată a prins contur într-o colecție de cartofilie. Această prețioasă realizare este rodul dragostei și respectului pe care îl port frumosului meu oraș. În momentele de cumpănă ale vieții am găsit un refugiu în pasiunea mea, dar și un tonic de care am nevoie pentru a depăși barierele cotidianului.

Trecutul trebuie redescoperit și cunoscut de generațiile mai tinere. Educația și dragostea pentru frumos și pentru semenii tăi sunt cele mai solide. De aici ne tragem seva în viața reală și găsim în noi puterea să „cucerim lumea”.

Prezenta lucrare se dovedește a fi o completare și o continuare a legăturii mele cu locul natal, a iubirii pentru artă și frumos, a zestre tradiționale cu care am plecat pe drumul meu în viață.

De asemenea, lucrarea se dovedește a face parte din căutările și descoperirile de real succes ale filor Sebeșului pentru istoria zonală, încercând să întregască prin imagini acest puzzle cultural-istoric, ceea ce alți contemporani aduc la lumină sub alte forme. Aici fac referire la lucrarea apărută cu ocazia aniversării a 750 ani de la atestarea urbei noastre. Este un autentic demers de punere în lumină a locurilor dragi nouă.

Îți mulțumesc Sebeșule, pentru tot!

Sibiu, iulie, 2014
Adrian Popa

Introducere

Sebeșul imortalizat în cărți poștale

Orașul Sebeș și monumentele sale au fost imortalizate de-a lungul timpului în numeroase reprezentări grafice, dintre care, destul de numeroase, variate și valoroase sunt cărțile poștale. Aceste veritabile documente vizuale ne permit să privim localitatea așa cum era la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a celui următor, oferindu-ne în același timp și informații referitoare la circulația imaginilor cu orașul atât în țară cât și în străinătate.

Nu este primul demers de acest fel, dar este cel dintâi care valorifică integral o singură colecție de cărți poștale. Este vorba de cea a domnului Adrian Popa, un sebeșean stabilit în Sibiu, care de-a lungul timpului a strâns o colecție de cărți poștale referitoare la orașele Transilvaniei, în cadrul căreia, Sebeșul, orașul său de suflet, ocupă un loc privilegiat.

Aceste din urmă vederi au fost folosite în lucrarea de față pentru a ilustra aspectul și atmosfera cotidiană a unui burg transilvan în care se împletesc atât tradițiile săsești cât și cele românești, într-o atmosferă tihnită și liniștită de început de veac XX.

Dintre cele peste 200 de cărți poștale, o mare parte datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cea mai veche dintre ele fiind un colaj de imagini reprezentând biserica parohială evanghelică, altarul acesteia și gimnaziul săsesc, care potrivit textului scris de expeditor a fost trimisă la 4 iulie 1897 de la Sebeș la Gratz în Austria.

Ilustratele ne prezintă instantanee din piețele orașului, clădiri importante precum și străzile Sebeșului, dintre care unele, din nefericire, nu se mai păstrează astăzi, cum este cazul frontului stradal sudic al uliței Grecilor, ale cărui clădiri au fost demolate în ultimii ani ai regimului comunist.

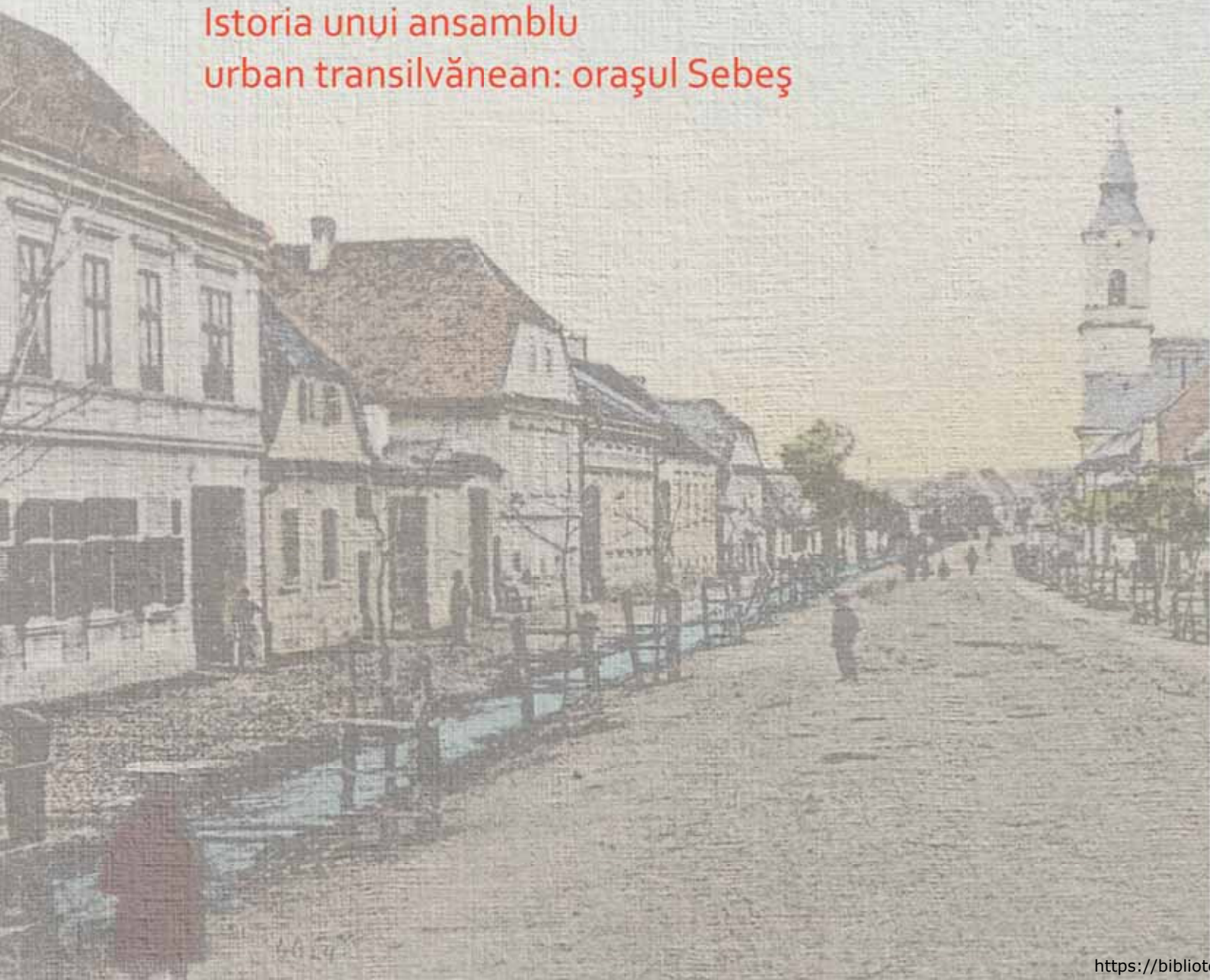
Cărțile poștale au fost grupate în categorii: *Centrul istoric, Fortificația orașului, Piețele orașului, Cartiere și străzi, Biserici, Clădiri publice, Parcuri și zone de agrement, Monumente ale naturii și Colaje*. De asemenea, o serie de vederi din *Petrești*, astăzi parte componentă a orașului Sebeș, vine în încheierea prezentării colecției.

Capitolul 1

Istoria unui ansamblu urban transilvănean: orașul Sebeș

Potrivit tradiției orale săsești, anul 1150 reprezintă momentul „fondării” localității. Cu toate acestea, primul document scris care face referire indirect la așezare, este Diploma Andreeană, din 1224, în care este amintită o „țară a Sebeșului” - *terra Siculorum terrae Sebus* – a cărei denumire putea deriva de la localitatea Sebeș, fondată de coloniștii germani.

Dar, prima mențiune documentară sigură a localității datează din anul 1245 când, în contextul invaziei mongole din anul 1241, este amintit și Sebeșul, cu numele *Malembach*, într-un document emis de papa Inocențiu al IV-lea, la Lugdunum (Lyon). În secolul al XIII-lea au luat ființă Scaunele săsești, ca forme de organizare politico-administrative, iar din secolul al XIV-lea datează și primele mențiuni documentare ale acestora.

În anul 1303 a fost amintit într-un document Scaunul Sebeșului, la un an după atestarea primului scaun săsesc, cel a Sibiului. Capitlul Sebeșului a rămas, din punct de vedere administrativ, în afara prepoziției

sibiene, fiind subordonat Episcopiei din Alba Iulia, cu care a intrat în conflict în câteva rânduri (1277 și 1308).

De-a lungul secolului al XIV-lea, Sebeșul cunoaște o dezvoltare economică spectaculoasă, mai accentuată în doua jumătate a intervalului. În anul 1341, localitatea dobândise deja statutul de oraș, fiind amintită într-un document cu atributul *civitas*. Nivelul ridicat de dezvoltare atins acum este vizibil în toate sectoarele vieții. Orașul a dobândit mai multe privilegii, între care erau cele care îi permiteau vămuirea și ținerea unui târg săptămânal. În anul 1352 a fost amintit într-un document și un profesor – *Magister Johannes Scolasticus de Sebus* - care își desfășura activitatea aici, probabil în cadrul școlii organizate pe lângă mănăstirea dominicană, înființată în anul 1322, în urma deciziei capitlului general al ordinului.

Prosperitatea orașului din această perioadă conduce la ridicarea unor edificii pe măsură, ca dimensiuni și bogăția decorației arhitecturale, un exemplu concludent fiind corul gotic, ridicat între 1360 și 1382 la

extremitatea estică a bazilicii romanice, ca o primă etapă dintr-un plan ambițios de înlocuire a vechii biserici cu una nouă, de tip hală, realizată în maniera goticului târziu de influență vest-europeană.

Dezvoltarea economică a orașului a fost favorizată, între altele, și de dispunerea sa la intersecția a două importante drumuri care uneau Sibiu, Clujul și Orăștia, ceea ce a avantajat, în special, activitățile comerciale. Dar, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, aici se derula și o prosperă activitate meșteșugărească, fapt demonstrat de documentul din anul 1376, prin care se înnoiau statutele breslelor din orașele Sibiu, Sighișoara, Orăștie și Sebeș. Au fost menționate acum 19 bresle cu 25 de branșe.

În anul 1387, orașul a obținut privilegiul de a se înconjura cu ziduri de apărare din piatră, iar lucrările de construcție a fortificației au început imediat, ducând la suspendarea activității șantierului bisericii. Până la sfârșitul secolului al XIV-lea, dezvoltarea economică a Sebeșului a continuat într-un ritm mai lent, iar la începutul celui următor și-a pierdut statutul de oraș, fiind amintit în documente ca târg

(*oppidum*). Această situație a fost determinată, într-o primă fază de donarea orașului ca recompensă fraților Mihai și Solomon de Sighișoara, de către regele Sigismund de Luxemburg (1387-1437), după bătălia de la Nicopole (1396).

Declinul s-a accentuat în secolul al XV-lea și ca o consecință a acțiunii unor factori economici cu care Sebeșul nu a putut ține pasul, iar după cucerirea sa de către turci, în anul 1438 nu a reușit să mai depășească modesta condiție de târg. Tot acum s-a renunțat definitiv la ideea continuării construcției noii biserici după planul inițial. S-a optat pentru soluția cea mai accesibilă, aceea a „legării” celor două corpuri de construcție existente, după atenuarea discrepanțelor dintre ele.

Începând cu anul 1465, localitatea și-a pierdut din nou libertățile, atunci când regele Matia Corvin a dăruit l-a dăruit fraților Andrei și Ioan Pongratz, ca răsplată pentru meritele lor în luptele cu turcii. Orașul a avut din nou de suferit și s-a răscumpărat, după mai bine de un deceniu, doar cu ajutorul celorlalte scaune săsești. Declinul localității este vizibil și în plan

demografic. Potrivit estimărilor, populația Sebeșului a scăzut dramatic de la 2500 de locuitori în anul 1347 la 1000, în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

În secolul al XVI-lea declinul orașului a continuat, Sebeșul neputând ține pasul, din punct de vedere economic și instituțional, cu orașe importante ca Sibiu sau Brașovul, care acum au înregistrat o dezvoltare temeinică. De asemenea, apropierea de alte două orașe, relativ importante, Alba Iulia și Orăștie, a căror piețe de desfacere au ajuns să se suprapună parțial, a contribuit la frânarea dezvoltării acestuia. În anul 1514, Sebeșul a intrat în posesia moșiei Gusu, ce se întindea în părțile de sud și de est ale orașului.

Totuși, activitățile meșteșugărești nu au fost abandonate. Au fost amintite în documente breslele blănarilor, cizmarilor și pielarilor. Populația orașului a continuat să scadă, ajungând în anul 1550 la doar 900 de locuitori. În anul 1531 este amintită, într-un document, suburbia românească. În acesta Ioan Zápolya le mulțumea sașilor din oraș și românilor din suburbie pentru sprijinul acordat împotriva lui Ferdinand de Habsburg.

Declinul economic și demografic al Sebeșului a continuat și în secolul al XVII-lea, în ciuda faptului că principele Gheorghe Rákóczy II a reînnoit în anul 1651 privilegiile orașului. În 1661 fortificația orașului și-a arătat din nou limitele, orașul fiind cucerit și devastat de către turci. Localitatea s-a refăcut cu mare greutate.

În secolul al XVIII-lea, situația pare să se stabilizeze. Din conscripția realizată în anul 1703, aflăm că Sebeșul avea 1933 de locuitori, incluzându-i și pe cei 956 de români din suburbii. După evenimentele violente ce au avut loc la începutul secolului, în timpul războaielor curuților, Sebeșul a cunoscut o lungă perioadă de calm care a contribuit, parțial, la ameliorarea situației economice și demografice a orașului, însă sub posibilitățile sale reale. În anul 1731, magistratul orașului a decis cedarea bisericii și a anexelor fostei mănăstiri dominicană, ordinului franciscan, iar în anul 1740 ansamblul a fost reparat cu sprijinul împărătesei Maria Tereza.

După epidemia de ciumă din 1738-1739, în urma căreia au murit 227 de oameni, orașul a ajuns în situația de a avea mai puțini

contribuabili și a nu mai putea să plătească dările ce-i reveneau. Și din acest motiv s-a hotărât atragerea unor emigranți, care, în această perioadă, soseau în Transilvania, din vestul și sud-vestul Germaniei. În consecință, până în 1749, s-au stabilit la Sebeș mai multe grupuri de coloniști, în total 583 de suflete, majoritatea venind din comitatul de marcă Baden-Durlach, iar în 1770, în apropierea lor, a fost așezat un alt grup, ce număra 176 de persoane, veniți din Hanau. În aceste condiții, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, populația orașului a crescut, numărând 4040 de locuitori, în anul 1783.

În secolul al XIX-lea, în Transilvania economia săsească se afla într-o criză profundă, în special datorită monopolului breslelor. Acestea vor fi eliminate treptat din viața economică și înlocuite de corporații ale meșterilor. După ce, în anul 1873, breslele și-au încetat activitatea și românii au putut practica meserii pe care până atunci le-au fost prohibite.

În acest context, în 1878 s-a încercat constituirea la Sebeș a unei reuniuni a meseriașilor și comercianților români, iar în

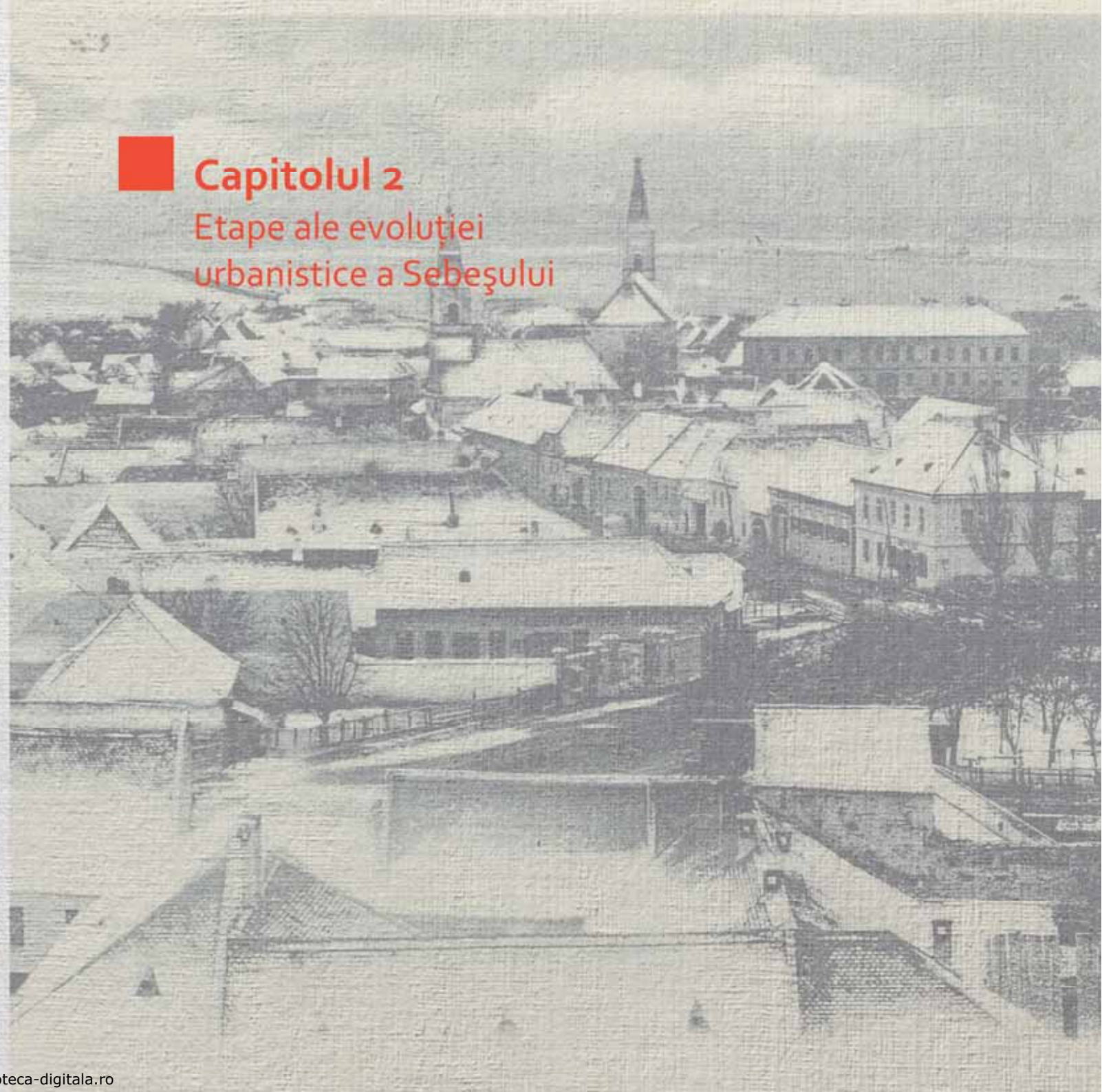
anul 1893 s-a constituit *Reuniunea „Andreiana” pentru meserii și industrie*, urmată în 1898 de *Reuniunea „Andreiana” pentru meserii și comerț*. S-au înființat noi manufacturi ca: pânzăria Baumann, fabrica de piele Dahinten (1843), fabrica de hârtie de la Petrești (1852) etc. Populația orașului număra între 1843 și 1846, 4800 de locuitori.

În anul 1849, după o lungă perioadă de acalmie, fortificația orașului a avut din nou de suferit în timpul confruntărilor dintre avangarda armatei generalului Bem, care își avea cartierul general a Sebeș și garnizoana orașului Alba Iulia.

În primele decenii ale secolului XX, orașul Sebeș a cunoscut o nouă perioadă de relativă prosperitate. Acum localitatea a fost înzestrată cu o serie de obiective edilitare și industriale moderne. Între 1905 și 1906, a fost construită uzina electrică. Dar cele mai multe realizări edilitar-urbanistice au avut loc în timpul mandatelor primarului Johann Schöpp (1907-1918), când au fost construite: noua primărie, poșta, baia comunală, cazarma, spitalul, Casa Pădurilor etc., toate ilustrate în albumul de față.

Capitolul 2

Etape ale evoluției urbanistice a Sebeșului

2.1. Orașul interior

Paul Niedermaier, interpretând forma și dimensiunile parcelor primite de coloniști la așezarea lor aici, a identificat etapele constituirii localității în secolele XII-XIII. În preajma invaziei mongole (1241) întreaga suprafață a așezării era parcelată, iar pe fiecare lot de pământ era ridicată câte o casă, de plan dreptunghiular, orientată cu latura îngusta către drum. După ce terenul așezării a fost lotizat, s-au constituit cele două străzi principale, aproximativ paralele, despărțite de pajiștea intravilană, largă, iar după parcelarea parțială a acesteia, de o piață transversală (Piața Mare). Străzile principale sunt lungi, destul de largi și relativ drepte, adaptate terenului plan pe care s-a dezvoltat localitatea.

A luat naștere, astfel, o așezare cu un plan rectangular, având o piață mare în zona centrală, flancată de cele două străzi principale, orientate est-vest, din care pornesc altele mai mici, perpendiculare, spre zonele de nord și sud ale localității. Acest tip de plan este foarte frecvent în Germania și a fost

exportat de coloniști și în teritoriile în care s-au stabilit.

Fizionomia localității s-a conturat în prima jumătate a secolului al XIII-lea, când în centru acesteia s-a construit o bazilică romanică, de mari dimensiuni. Aspectul acestuia se modifică din nou, în secolul următor, când se construiesc două edificii reprezentative pentru istoria Sebeșului: corul gotic și fortificația orașului. Între 1360 și 1382, pe locul absidei bazilicii romanice a fost ridicat un cor gotic de tip hală, primul de acest tip din Transilvania. Acest cor a servit drept model altor biserici gotice din Ardeal, dintre care amintim Biserica Neagră din Brașov și Biserica Sf. Mihail din Cluj-Napoca. Corul bisericii din Sebeș este însă cel mai important, datorită bogăției decorului sculptural, aici păstrându-se cel mai mare număr de statui și de scene iconografice gotice din Transilvania.

Odată cu finalizarea zidului de incintă, extinderea teritorială a orașului a fost limitată, recurgându-se acum la redimensionări ale parcelor inițiale și la constituirea, în unele zone, a unor fronturi stradale secundare. Tot ca o consecință

asistăm la îngustarea spațiilor publice (străzi și piețe) în detrimentul fondului construit.

În secolul al XV-lea, forțați de evenimentele politice și militare și de criza economică pe care orașul o traversa, sebeșenii se văd puși în situația de a încheia activitatea șantierelor celor două edificii amintite mai sus. Planul de reconstrucție completă a bisericii este abandonat. Se preferă soluția unirii corului gotic cu vechiul corp bazilical romanic, rămas nedemolat. Corpul bazilical a suferit acum o serie de transformări menite a atenua discrepanțele dintre cele două părți de clădire. În urma acestor lucrări desfășurate la jumătatea secolului al XV-lea, biserica a primit aspectul pe care îl are și în prezent.

Și în realizarea fortificației se pot observa serioase neajunsuri: zidurile sunt destul de scunde și subțiri, iar gradul defensiv scăzut al fortificației va influența în mod negativ evoluția ulterioară a orașului, acesta fiind o pradă ușoară pentru turci, care l-au cucerit în două rânduri (în 1438 și 1661).

Cea mai importantă și mai bine cunoscută dintre clădirile din piatră ale

Sebeșului, ale cărei începuturi datează din secolul al XV-lea, este Casa Zápolya. Părțile cele mai vechi ale clădirii se pare că sunt cele situate în partea de nord, la nivelul demisolurilor.

În secolul al XVI-lea, evoluțiile economice, demografice și edilitar-urbanistice sunt modeste, pe măsura posibilităților de atunci ale orașului. La edificiile publice nu s-au mai efectuat lucrări de amploarea celor din secolele anterioare. Fortificația și-a dovedit, din nou, limitele în anul 1531 când orașul a capitulat în fața trupelor lui Ioan Zápolya, care și-a stabilit aici reședința. Hotărârile dietei Transilvaniei din 1545, de la Târgu Mureș și din 1566, de la Sibiu, care, între altele, prevedeau și modernizarea fortificației Sebeșului, au rămas fără niciun rezultat. Lucrările executate acum s-au făcut cu contribuția exclusivă a sebeșenilor. În ansamblul porții de est, alături de turnul existent, s-a ridicat acum încă unul, dispus în partea exterioară a curtinei. Turnul poligonal din colțul de nord-est, din apropierea mănăstirii dominicane, a fost construit tot acum, pe locul altuia mai vechi,

cu secțiunea pătrată. Incinta orașului avea forma unui dreptunghi cu colțurile rotunjite, cu perimetrul de 1700 m și o suprafață de aproximativ 20 ha. Cetatea era înconjurată de un șanț de apărare care, parțial, era inundat permanent.

Casele construite acum nu sunt foarte diferite de cele ridicate în secolele anterioare. Atât planimetria, cât și fațadele au fost influențate în continuare de formele preexistente, înguste și adânci, caracteristice orașului medieval. Elemente stilistice

specifice stilului Renașterii se regăsesc doar ca detalii decorative, de tipul ancadramentelor sau ca soluții de acoperire a spațiilor: bolți semicilindrice și cu penetrații.

Casa Zápolya a suferit transformări pe parcursul secolului al XVI-lea. S-a păstrat, în linii mari, planul pe care îl avea la sfârșitul secolului trecut și s-a refăcut etajul, cel anterior rămânând până în prezent un mezanin al aripii de vest a clădirii. Pentru a putea susține noul etaj au fost necesare lucrări și la parterul clădirii. De acum datează bolțile

pe console ale gangului carosabil și cele ale aripii de est.

Și pe parcursul secolului al XVII-lea s-a încercat modernizarea fortificației orașului. În anul 1634, s-a construit un turn bastionar, semicircular, pe latura de vest a curții. Lucrările cele mai importante au fost cele care vizau întărirea porților principale de est și de vest ale orașului. În dreptul acestora, la exterior, au fost construite câte o barbacană, de forma unor potcoave alungite.

La sfârșitul secolului al XVII-lea sunt consemnate în documente unele dintre străzile principale ale orașului. Acum, a fost atestată și vecinătatea *Jacobi*, care și-a luat numele de la *Jakobigasse* (actuala str. Mihai Viteazul), una dintre străzile principale ale orașului.

La începutul secolului al XVIII-lea, sunt menționate, indirect, într-un document ce datează din anul 1705 și celelalte trei străzi importante ale Sebeșului: *Rosengasse* (actuala str. 24 Ianuarie), aflată în prelungirea, spre vest, a *Jakobigasse* (actuala str. Mihai Viteazul), *Petrigasse* (actualul bd. Lucian Blaga - parțial) și *Sikulorumgasse* (actualul bd.

Lucian Blaga - parțial). Deși atestarea documentară a numelor principalelor străzi din Sebeș a avut loc abia la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor, ele se numeau la fel și în secolele anterioare. În aceeași perioadă au fost amintite în documente și Vecinătățile Sebeșului, care și-au luat numele de la cele patru străzi principale ale orașului.

La începutul secolului al XVIII-lea, orașul Sebeș era împărțit, din punct de vedere administrativ, în patru cartiere - *quartale* -, suprapuse teritorial celor patru vecinătăți: *Jacobi*, *Siculorum*, *Petri* și *Rosarum*.

La începutul secolului al XVIII-lea se înregistrează un spor demografic semnificativ. În anul 1703, populația număra 1933 de locuitori, cuprinzându-i și pe românii din suburbii. Orașul interior avea doar 997 de locuitori.

După evenimentele violente de la începutul secolului al XVIII-lea, generate de răscoala curuților, a urmat o perioadă lungă de acalmie ca urmare a integrării Transilvaniei în Imperiul austriac. În acest context, fortificația orașului și-a pierdut treptat

utilitatea, astfel încât, la jumătatea secolului, au început să se construiască case tot mai aproape de zidul de incintă. În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, lacurile și șanțurile de apărare din jurul fortificației au fost asanate și acoperite cu pământ, iar pe terenul rezultat s-au amenajat grădini. Acestea au ajuns în proprietatea orașenilor care dețineau atelaje pentru transportarea pământului necesar și bani pentru plata muncitorilor.

În secolul al XVIII-lea au avut loc și o serie de lucrări de mică amploare la biserica evanghelică parohială. Corul gotic era înconjurat, în partea superioară, de o galerie, cu balustradă exterioară, asemănătoare cu cea de la Biserica Neagră din Brașov, iar contraforturile se încheiau în partea superioară cu fiale. Aceste elemente, structurale și decorative, s-au degradat de-a lungul timpului, astfel încât ele au fost înlăturate în timpul „restaurării” desfășurate între 1789 și 1798. Tot acum, s-a construit, în fața portalului sudic al corului, un pridvor care înlocuia un altul, mai vechi, gotic, demolat în 1789. A fost construit și un al doilea pridvor,

mai mic, în fața intrării în colaterala sudică a corpului bazilical. În anul 1731, fosta mănăstire dominicană, a fost cedată ordinului franciscan, iar în anul 1740, biserica și anexele mănăstirii au fost renovate, în stil baroc, cu sprijinul împărătesei Maria Tereza.

În secolul al XVIII-lea, au pătruns în arhitectura civilă și religioasă elemente structurale și decorative baroce. Primele se regăsesc în gospodăriile sebeșenilor sub forma unor portaluri sau bolți cu secțiunea în formă de mâner de coș. Elementele decorative constau în mici detalii ale fațadelor și stucaturi situate pe bolțile parterului sau pe tavanele etajelor. Case datând din această perioadă se găsesc pe întreaga suprafață a orașului interior.

2.2. Suburbiile românești

După ce a fost atestată documentar în secolul al XVI-lea, informațiile referitoare la suburbia românească până la sfârșitul secolului al XVII-lea sunt foarte puține. Aceeași lipsă de informații vizează, de altfel, și orașul interior, fapt ce poate fi explicat prin incendierea orașului, în anul 1661, când a fost

cucerit pentru a doua oară de către turci, și când a ars, probabil, și o bună parte a arhivei orașului. Din secolul al XVIII-lea datează cele mai multe informații referitoare la „cartierul” românesc.

Suburbia românească, menționată în documentele de la începutul secolului al XVIII-lea cu numele *Hochstadt*, s-a constituit și dezvoltat în partea stângă a râului Sebeș, de-a lungul acestuia. Era străbătută, în lung, de o stradă paralelă cu râul, din care, în zona mediană, se ramificau, spre vest, altele trei. Parcelele, relativ mari, erau orientate perpendicular pe străzi, iar casele respectau orientarea parcelor, fiind dispuse cu latura mică la stradă.

În zona mediană a suburbiei, în cimitir, se afla prima biserică românească, ridicată în piatră și cărămidă. A fost construită, probabil, la sfârșitul secolului al XVII-lea sau la începutul celui următor. În 1733, de când datează prima atestare a acesteia, aparținea greco-catolicilor. În perioada 1756-1762, a fost folosită de credincioșii ortodocși, care, mai târziu, între 1778 și 1783, și-au construit altă biserică, la mică distanță de cea veche, în

partea de sud a cimitirului, care le-a fost alocată, în acest sens. În prezent, din biserica veche, se mai păstrează doar absida, în care accesul se realiza printr-o catapeteasmă de cărămidă, ale cărei uși, diaconești și împărătească, zidite după dezafectare, pot fi încă observate.

Dacă la începutul secolului al XVIII-lea, potrivit conscripției din 1703, suburbia avea 465 de locuitori, până la sfârșitul secolului va înregistra un salt demografic însemnat, numărul lor ajungând în 1785 la aproximativ 1400.

Între orașul interior și suburbia românească era situat cartierul Grecilor. Acesta era un mic cvartal dispus între râul Sebeș și Canalul Morii, și era străbătut de la est la vest de *Griechengasse* (actuala str. Valea Frumoasei), prin intermediul căreia se ajungea din orașul interior în suburbia românească.

La Sebeș a existat și o a doua suburbie locuită de români - *Măierimea* -, situată în jurul orașului interior, pe teritoriul ce constituia inițial glacisul fortificației. Acesta a fost treptat parcelat și transformat în ferme și

grădini și a ajuns în proprietatea unor sași mai înstăriți și a unor instituții. În schimbul prestării unor zile de muncă, aici locuiau familii de români. La începutul secolului al XVIII-lea, în *Măierime* trăiau 456 de suflete, iar la sfârșitul aceluiași secol, locuiau aici 126 de familii. Suburbiile românești nu erau diferite ca aspect de satele compacte din sudul Transilvaniei.

2.3. Suburbia Durlach-erilor

După cum aminteam anterior, la jumătatea secolului al XVIII-lea, din rațiuni de ordin demografic, autoritățile locale au hotărât atragerea, prin acordarea de facilități, a unor emigranți germani, care să se stabilească la Sebeș. Astfel, până în anul 1749, s-au stabilit aici mai multe grupuri de coloniști, numărând în total 583 de persoane, majoritatea provenind din comitatul Baden-Durlach. Ei au primit un teren în apropierea orașului interior, la nord de acesta, la intersecția vechiului drum spre Alba Iulia cu cel spre Daia Română.

Inițial, s-a constituit de-a lungul drumului spre Alba Iulia o stradă, *Altgasse*

(actuala str. Progresului), paralelă cu râul Sebeș. De-a lungul drumului spre Daia Română, s-a constituit în anii următori o nouă stradă, *Quergasse* (actuala str. Dorobanți), când, aici s-au stabilit emigranți luterani veniți din Austria superioară.

În anul 1770 a sosit la Sebeș un nou grup de emigranți, ceva mai mic, numărând 176 de persoane, provenind din Hanau. Teritoriul noii suburbii a fost divizat, spre nemulțumirea durlach-erilor, iar în prelungirea parcelelor existente au fost delimitate altele și oferite noilor veniți.

La limita lor estică s-a constituit, astfel, o nouă stradă, *Neugasse* (actuala str. Avram Iancu), paralelă cu *Altgasse* și perpendiculară pe *Quergasse*. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, aici locuiau 105 familii. Aspectul „cartierului” *durlacher*-ilor, nu diferea prea mult de cel al suburbiilor românești.

Nu existau pe teritoriul ei construcții publice, iar casele aveau același tip de plan dreptunghiular, iar în fațada îngustă, orientată spre stradă erau, de obicei, trei deschideri de fereastră.

2.4. Transformări urbanistice în secolele XIX și XX

Începând cu secolul al XIX-lea, orașul Sebeș intră într-o nouă fază a evoluției sale, caracterizată de tendințe de modernizare, care, nu de puține ori, au dus la distrugerea, parțială sau chiar totală, a unor monumente. Este vizibilă tendința de ieșire a orașului din interiorul din „izolarea” în care se afla în

secolele anterioare, și de a se realiza o comunicare directă cu suburbiile.

Străzile înguste din anumite zone ale orașului, nu mai corespundeau nevoilor impuse de modernizarea transporturilor și a fost necesară lărgirea lor. În cele mai multe cazuri, a avut de suferit fortificația orașului, care oricum își pierduse utilitatea, în condițiile în care de la începutul secolului al XVIII-lea,

până la Revoluția de la 1848, Sebeșul nu a mai avut parte de evenimente violente.

Astfel, pe alocuri, zidul de incintă a fost spart pentru a lega unele străzi din orașul interior cu altele din suburbii. Au fost demolate barbacanele, împreună cu porțile și turnurile aferente, excepție făcând un turn al porții de vest, care se păstrează și în prezent alături de un fragment al arcului porții. Turnurile semicircular și cel al porții de nord au fost transformate în locuințe. Operațiunile de desecare a lacurilor amenajate în jurul incintei orașului, ca elemente suplimentare de fortificare, începute în secolul al XVIII-lea au continuat și acum.

Acum suferă importante transformări și fortificația bisericii. Latura de nord a acesteia a fost demolată în anul 1870. La fel s-a întâmplat și cu latura de vest a acesteia, împreună cu toate clădirile adosate ei, inclusiv localul școlii, în anul 1863. Pe locul rămas liber s-a ridicat o nouă clădire, sediu al Gimnaziului evanghelic C. A. din Sebeș ale cărei lucrări de construcție s-au încheiat în anul 1866.

În orașul interior se construiesc noi locuințe și se refac altele mai vechi. Aceste

lucrări au fost mai intense în zona Pieței Mari a orașului, pe *Rosengasse* (actuala str. 24 Ianuarie), *Petrigasse* (actualul bd. Lucian Blaga - parțial) și părțile vestice ale *Jakobigasse* (actuala str. Mihai Viteazul) și *Sikulorumgasse* (actualul bd. Lucian Blaga - parțial).

Suburbiile sunt și ele cuprinse de tendințele de modernizare. Populația românească, din suburbie și *Măierime*, crește, și atât uniții (în 1818), cât și ortodocșii (în 1828) își vor construi biserici noi. În anul 1875 s-au încheiat lucrările de edificare a sediului școlii românești, lângă noua biserică ortodoxă

În anul 1830 orașul avea 3000 de locuitori, în 1840 4200, iar între 1843 și 1846 populația crește la 4800 de suflete. Tendința de creștere se menține și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, populația numărând: 5083 de locuitori în 1857, 5790 în 1869-1870, 6244 în 1880 și 7754 în 1900. Aceeași tendință este vizibilă și în ceea ce privește numărul caselor: 580 în 1813-1823, 887 în anul 1838, 1029 în 1857 și 1374 în 1900.

Posesiunile sașilor din *măierii* au fost, treptat, parcelate și vândute, în special, românilor din Sebeș sau din împrejurimi.

Această evoluție, dublată de creșterea demografică, a condus la îndesirea fondului construit în suburbii și fostele *măierii*. Până la jumătatea secolului al XIX-lea, au fost ridicate case pe întregul teritoriu al fostelor măierii. Cartierul „la Greci”, situat între râul Sebeș și Canalul Morii se prelungește în secolul al XIX-lea, atât spre sud, cât, mai ales, spre nord, ajungând să se învecineze cu cel al „*Durlacherilor*”.

Fondul construit devine tot mai dens atât în cartierul românesc, cât și în cel al „*Durlacherilor*”. Orașul s-a extins și înspre sud, unde s-a constituit *Gieshübel Quer Gasse* (actuala str. Horea) și înspre est, unde a apărut strada Gorganului și, în linii mari, a atins limitele în care se va dezvolta ulterior, și care vor fi depășite abia în a doua jumătate a secolului XX.

La începutul secolului XX, continuă creșterea demografică începută în veacul trecut. Astfel, în anul 1910 orașul Sebeș avea 8073 de locuitori. Numărul caselor a înregistrat unele fluctuații în primele decenii ale secolului XX. Dacă în anul 1910 în Sebeș existau 1541 de locuințe, în 1920 numărul lor

ajunge la 1526.

Până la începerea războiului, în Sebeș s-au derulat importante lucrări modernizare a orașului. În anul 1906 a fost pusă în funcțiune o centrală hidroenergetică, care va furniza orașului energia electrică necesară pentru uz casnic și industrial.

În anul 1909 a fost construit noul sediu al primăriei, iar în 1910, noul sediu al unității de cavalerie din partea de nord-est a orașului. Tot acum a fost construită și Baia de Sare, în cartierul de est. În anul 1912 a fost construit, în cartierul sudic, sediul spitalului și, tot în această perioadă, în apropierea porții de vest a orașului interior, a fost ridicat și sediul Poștei.

Capitolul 3

Centrul istoric al Sebeșului

Centrul istoric al orașului Sebeș reprezintă un ansamblu arhitectural cu o importanță deosebită, în cadrul peisajului urban transilvănean, datorită multitudinii de elemente volumetrice și planimetrice medievale și moderne care s-au păstrat până în prezent.

Este un centru istoric care a suferit relativ puține transformări, iar în cadrul acestuia s-au conservat numeroase edificii datând din sec. XIII-XIX, dintre care amintim: Biserica Parohială Evanghelică C.A., Capela Sf. Iacob, fortificația bisericii, Casa Clopotarului, Casa Zápolya, fortificația orașului, împreună cu turnurile acesteia, precum și numeroase locuințe de meșteri breslași și comercianți.

De asemenea, s-au conservat vechea parcelare medievală (cu transformări minore în secolele XVIII-XIX), vechea rețea stradală, precum și arealul piețelor orașului.

Centrul istoric al Sebeșului sau orașul interior reprezintă o așezare cu un plan rectangular, delimitată de o incintă din piatră

construită în secolele XIV-XV, ce are o piață mare în zona centrală, flancată de două străzi principale, lungi, orientate est-vest, din care pornesc altele, mai mici, perpendiculare, spre zonele de nord și sud ale localității.

Arterele principale au fost divizate fiecare, rezultând - din punct de vedere administrativ - cele patru străzi principale ale orașului: *Rosengasse* (actuala str. 24 Ianuarie), *Jakobigasse* (actuala str. Mihai Viteazul) - situată în prelungirea spre est a primei, *Petrigasse* (actualul bd. Lucian Blaga - parțial) și *Sikulorumgasse* (actualul bd. Lucian Blaga - parțial).

Astfel, toate aceste monumente, alcătuiesc un ansamblu urban medieval unic în felul său, al cărui farmec de burg medieval de provincie a fost surprins în numeroase cărți poștale care au circulat în întreaga Europă.

Sebeș. Ulița Grecilor și cartierul românesc văzute din turnul Bisericii Evanghelice.
05 august 1900 (Sebeș) - 06 august 1900 (Hațeg). Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Ulița Grecilor și Biserica Evanghelică văzute din turnul Bisericii din Greci.
18 august 1912 (Sebeș) - (Sibiu). Editura Anna Gross - Mühlbach

3.1. Fortificația orașului

Fortificația orașului Sebeș – rămasă cunoscută în literatura de specialitate ca singura cetate orășenească despre care s-a păstrat un document oficial de construcție (datând din 1387) – este un prototip arhaic, în sistemul defensiv urban din Transilvania, și în cadrul ei s-au conservat cele mai multe elemente originale care datează de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. În anul 1438, când orașul a fost cucerit de către turci, exista aici o fortificație înzestrată cu turnuri de apărare. Construcția ei nu se încheiase, ipostază care ar putea explica de ce oficialitățile au preferat să predea orașul fără luptă.

Pentru a contracara poziția strategică total nefavorabilă, incinta a fost înconjurată de șanțuri inundate și de lacuri, ca elemente defensive suplimentare. În secolul al XVII-lea, în dreptul porților de est și de vest, au fost construite două barbacane de forma unor potcoave, cu rolul de a întări aceste puncte de acces. Fortificația are forma unui dreptunghi cu colțurile rotunjite și este dispusă în jurul orașului interior, delimitând centrul istoric al

Sebeșului, cu o suprafață de aproximativ 20 ha. Incinta, cu un perimetru de 1700 m, este alcătuită din ziduri din piatră ce nu depășesc 7 m în înălțime și 1,50 m în grosime. În partea superioară a zidurilor există un parapet, cu înălțimea de până la 2,20 m, prevăzut cu creneluri, merloane și ferestre de tragere. La baza parapetului, spre interiorul incintei, era amplasat drumul de strajă, sprijinit pe console din lemn și, în unele porțiuni, pe arcade. Fortificația cuprindea, pe lângă cortine, turnurile de apărare, porțile orașului și barbacanele amintite, dezafectate în secolul al XIX-lea. S-au păstrat șase dintre turnurile cu care a fost înzestrată fortificația:

Turnul Croitorilor (sau *al studentului*) - este amplasat în colțul de sud-est al incintei. Are un plan pătrat, cu latura de 5 m, iar din punct de vedere volumetric este alcătuit din parter și patru niveluri. Nivelele inferioare datează din prima fază de construcție, iar celelalte au fost adăugate în secolele XV și XVI.

În anul 1438 Sebeșul a fost cucerit de turci. Majoritatea populației, împreună cu fruntașii orașului, răspunzând propunerii lui Vlad Dracul - vasal în tabăra otomană - au

hotărât să predea orașul fără luptă. La intervenția domnitorului român, sebeșenii au avut parte de o captivitate mai ușoară, fiind duși cu bunurile lor și fruntașii în Țara Românească, iar restul în provinciile Imperiului Otoman, de unde s-au întors mai târziu în Transilvania, cu excepția preotului și a unor fruntași cărora regele Albrecht (1437 - 1439) le-a interzis, în anul 1439, întoarcerea în țară, fiind considerați trădători.

S-a opus totuși o timidă rezistență la predarea orașului, repede lichidată de turci; printre orășenii care s-au baricadat în Turnul Croitorilor a fost și „Studentul anonim de la Sebeș” care, după înfrângerea rezistenței a fost dus și el prizonier în Imperiu, de unde se va elibera după douăzeci de ani. A devenit călugăr și, mai târziu, a descris, pe lângă întâmplările din viața sa, și moravurile turcilor, într-o carte foarte citită în a doua jumătate a secolului al XV-lea și în secolul următor.

Turnul Cizmarilor - situat în colțul de nord-vest al incintei, de plan pătrat cu latura de 5,50 m, are parter și două etaje și este prevăzut cu ferestre de tragere. Este dispus spre exteriorul incintei. A fost atestat

documentar în anul 1513 și datează din prima fază de construcție a fortificației orașului.

Turnul Porții de nord - situat la jumătatea laturii de nord a incintei, dispus spre interior, are planul pătrat. Era străpuns de o poartă carosabilă, care permitea accesul dinspre nord. Datează de la sfârșitul secolului al XIV-lea sau la începutul secolului al XV-lea. În secolul al XIX-lea a fost transformat în locuință.

Turnul Porții de vest - situat în apropierea fostei porți de vest a incintei, în spatele clădirii care adăpostea în prima jumătate a secolului XX, Poșta orașului. Este dispus pe exteriorul cortinei și are secțiunea dreptunghiulară, cu laturile de 6,30 X 6 m. Poate fi datat și el în prima fază de construcție a fortificației (sec XV).

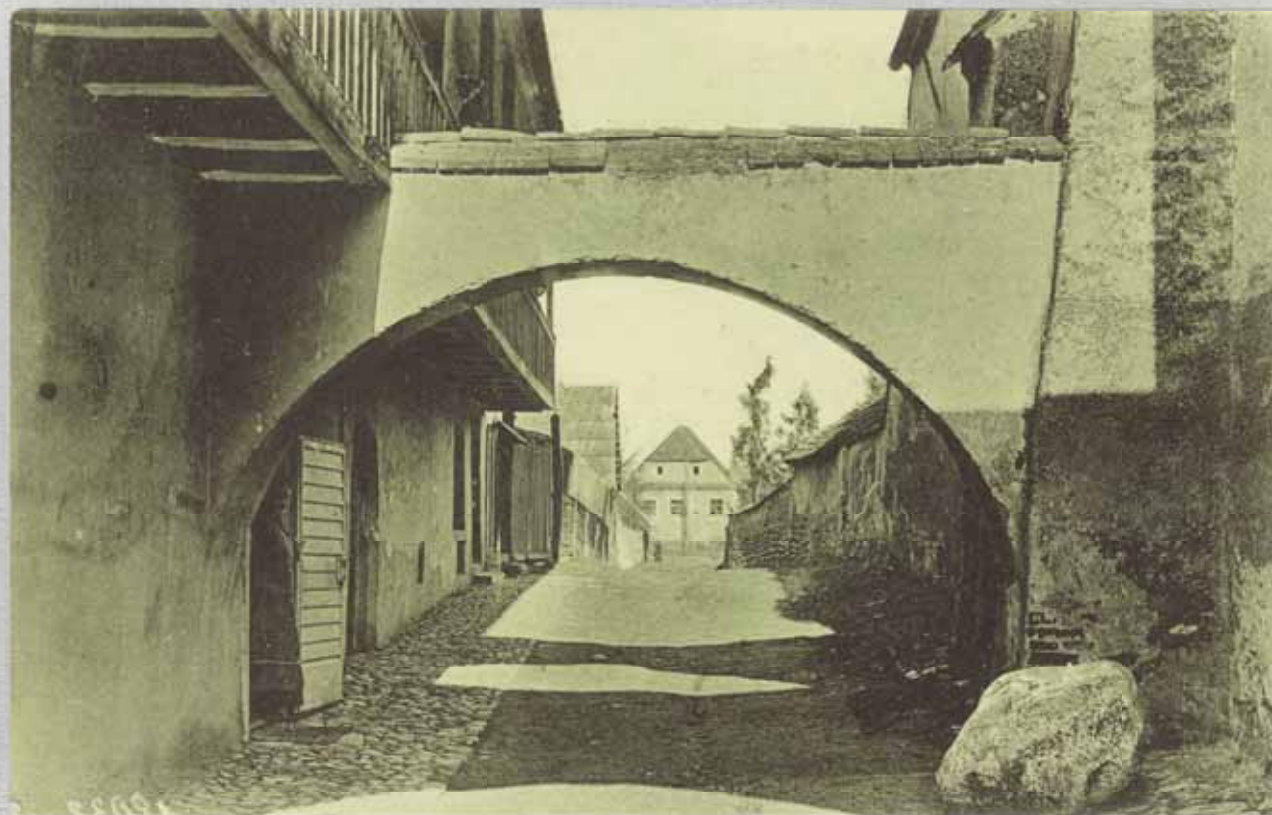
Turnul poligonal - situat în colțul de nord-est al incintei, în apropierea mănăstirii franciscane (fostă dominicană). Are, în secțiune, forma octogonală, iar din punct de vedere volumetric, două nivele și este dispus spre exteriorul incintei. Poate fi datat în secolul al XVI-lea.

Turnul semicircular - este amplasat pe latura de vest, între turnul porții de aici și cel al

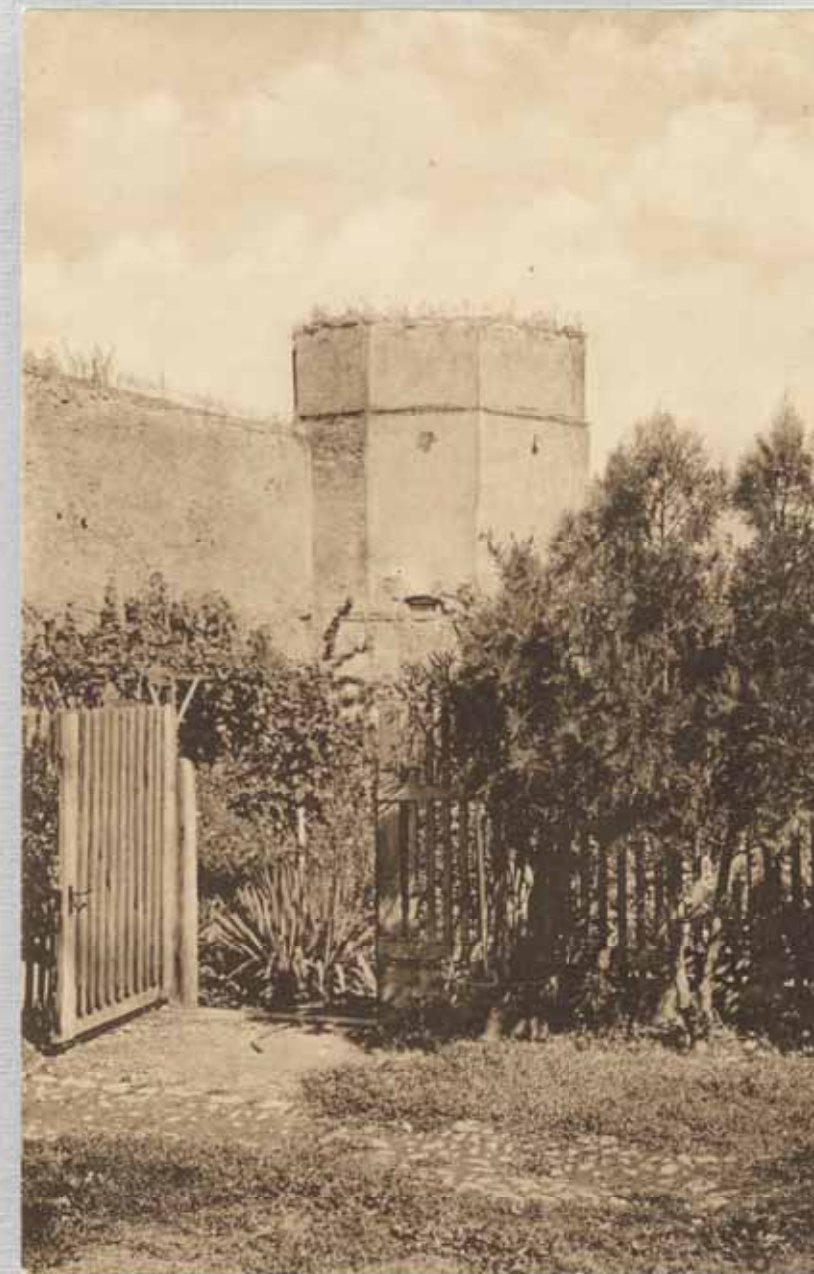

cizmarilor, înspre exteriorul incintei, este un turn bastionar, semicilindric, scund, având zidurile groase, realizate din piatră și cărămidă. A fost construit în anul 1634, iar în

secolul al XIX-lea, turnul a suferit importante transformări, în prezent fiind folosit drept locuință.

Sebeș. Sachsgasse (Ulița Sasului) și turnul Porții de Nord, transformat în locuință.
15 iulie 1925 (Sebeș) - 16 iulie 1925 (Mediaș). Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Turnul Octogonal din colțul de nord-est al cetății.
Ilustrată necirculată, Editura Joseph Baumann - Mühlbach

Sebeș. Sachsgasse (Ulița Sasului) și o porțiune a zidului de incintă de pe latura de nord.
ilustrată necirculată, Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeșul-săsesc
Str. Sachs

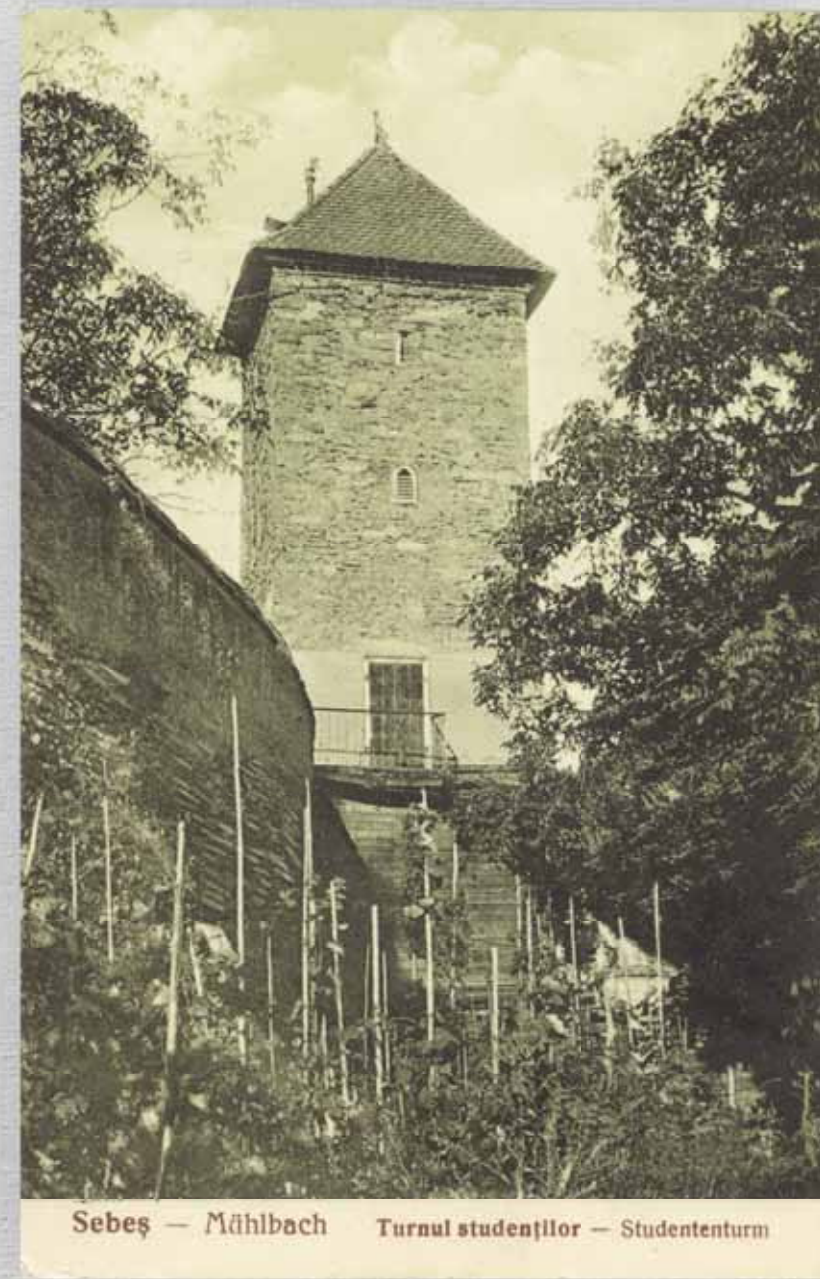
Mühlbach
Sachsgasse

Sebeș. Sachsgasse (Ulița Sasului) și o porțiune a zidului de incintă de pe latura de nord.
ilustrată necirculată, Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Turnul Croitorilor (al Studentului) din colțul de sud-est al cetății
15 august 1917 (Sebeș) - 16 august 1917 (Szelinek)

Sebeș — Mühlbach Turnul studenților — Studententurm

Sebeș. Turnul Croitorilor (al Studentului) din colțul de sud-est al cetății.
07 septembrie 1941 (Sebeș) - (Sibiu). Editura Anna Gross - Mühlbach

Adolf Weissörtel & Co.

Parcul orașului.

Salutare din Sebeșul-săsescii.

Sebeș. Turnul Croitorilor (al Studentului) din colțul de sud-est al cetății.
ilustrată necirculată, Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

41033 Adolf Weissörtel, Buchhandlung, Mühlbach.

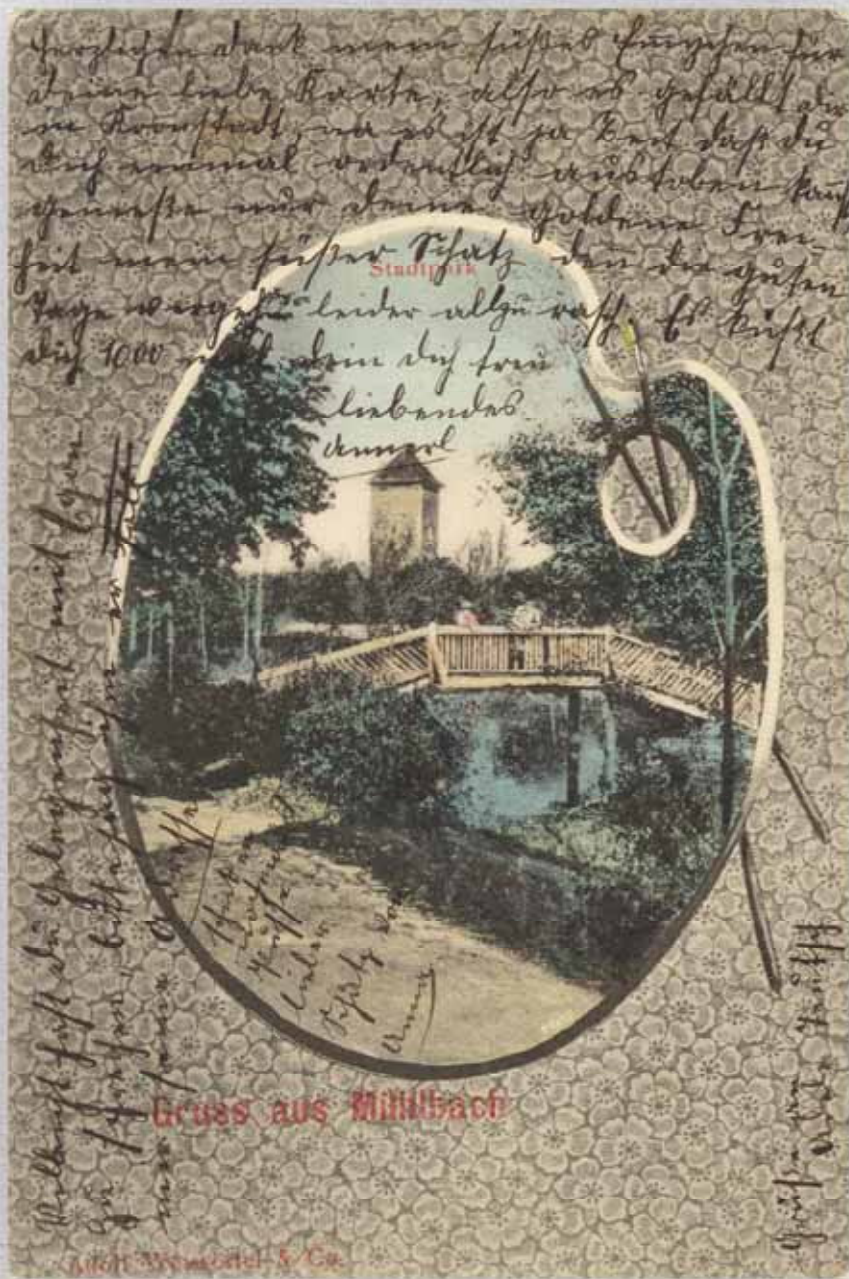
Alter Befestigungs-Turm.

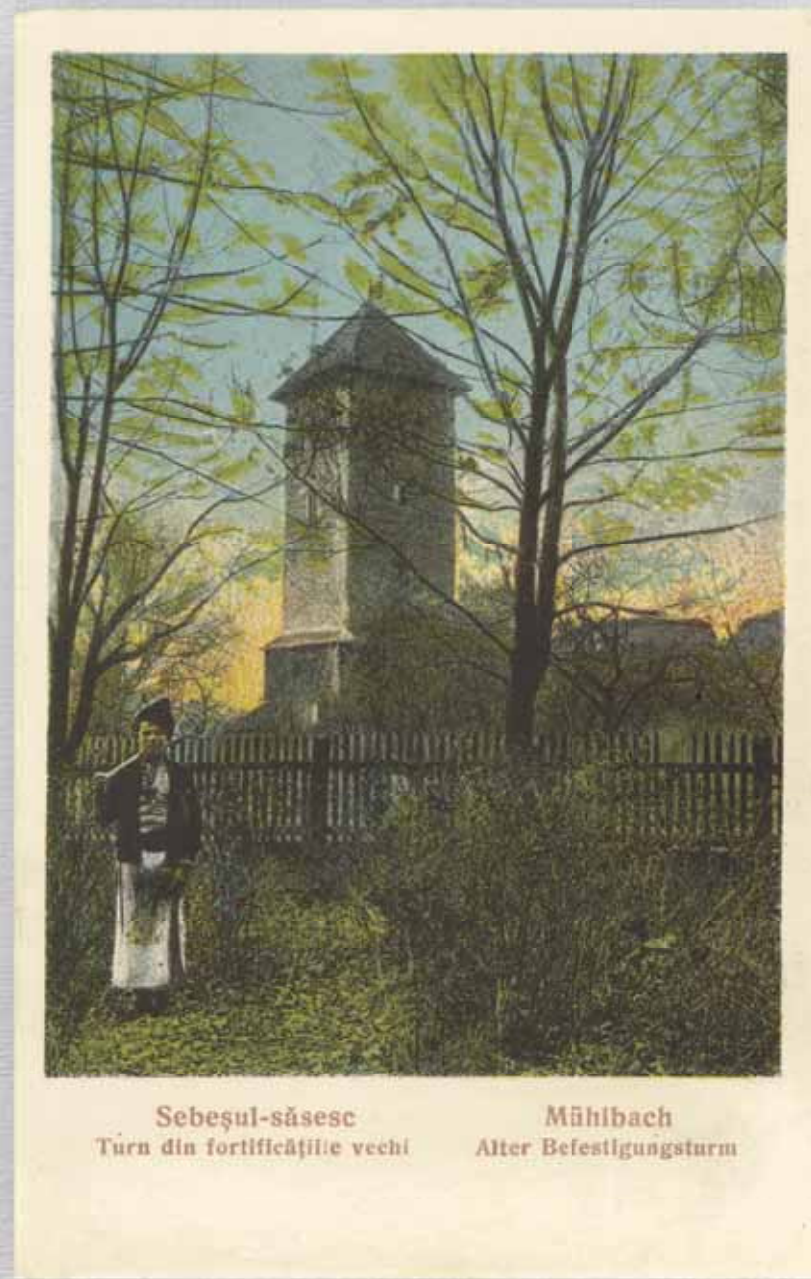
Gruss aus Mühlbach. Liebfrauen Freunde,
wenn es kann, bis bald Hoffen,
dass du mich mit Brief, so oft
möglich, was machst du noch?
Wie geht es Robert in. Lina
Kaffee? Wie sind immer noch
Fidel, seine kleine Lina noch
von in. da werden wir in
mit Baum für das Parken
aufzufüllen. So grüße dich
quidemale dein
Willy

Sebeș. Turnul Croitorilor (al Studentului) și lacul din Parcul orașului.
8 iulie 1902 (Sebeș) - iulie 1902 (Sibiu), Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Turnul Croitorilor (al Studentului) din colțul de sud-est al cetății.
(Sebeș) - 09 septembrie 1904 (Brașov). Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeșul-săsesc
Turn din fortificațiile vechi

Mühlbach
Alter Befestigungsturm

Sebeș. Turnul Croitorilor (al Studentului) din colțul de sud-est al cetății.
ilustrată necirculată. Editura Erich Hutter - Mühlbach

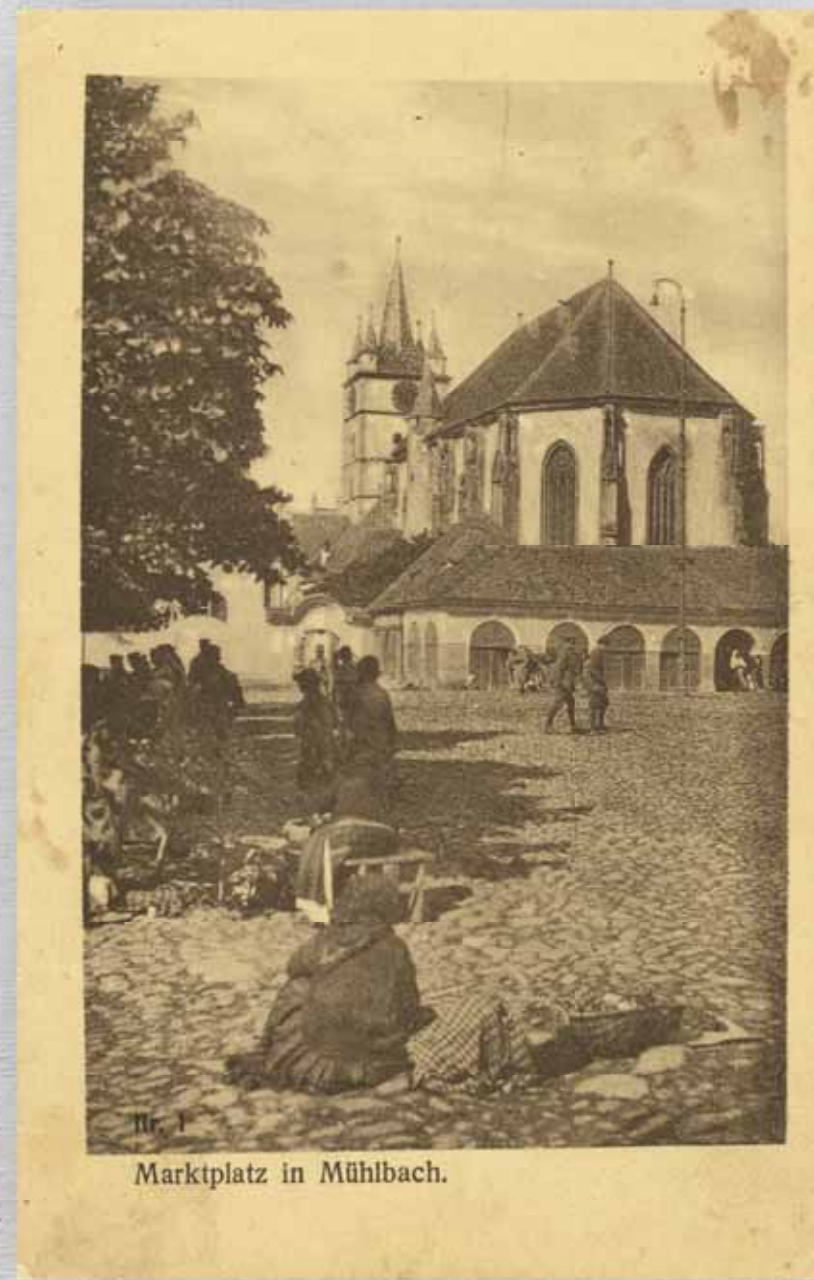

3.2. Piața Mare a orașului

Este delimitată la nord și sud de fațadele fronturilor stradale principale, la vest de hala breslelor, iar la est de fațadele a două clădiri, una construită în secolul al XIX-lea, iar cealaltă în secolul XX.

Piața avea funcții diverse, economice și sociale: aici se desfășeau atât produsele

meșterilor locali, cât și produsele agricole aduse din împrejurimi; tot în spațiul pieței se țineau și târgurile periodice la care participau și negustori veniți de departe. Aici aveau loc procesiunile instalării sau înmormântării demnitarilor, spectacole sau execuții publice. Suprafața pieței Sebeșului, până la jumătatea secolului XX, era pavată cu piatră de râu, presată în sol.

Sebeș. Piața Mare.
carte poștală militară - nefrancată

Sebeș. Biserica Evanghelică și Piața Mare într-o zi de târg.
05 octombrie 1909 (Sebeș) - 05 octombrie 1909 (Mediaș).
Editura C.W.I. 1658

Sebeș. Biserica Evanghelică și Piața Mare într-o zi de târg.
Editura Joseph Hientz - Mühlbach

Sebeș. Piața Mare, Hala Breslelor și Biserica Evanghelică.
12 octombrie 1903 (Sebeș) - 13 octombrie 1903 (Sibiu)
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Parada unității de cavalerie în Piața Mare.
30 octombrie 1910 (Sebeș) - 31 octombrie 1910 (Miercurea Sibiului)
Hermine Heitz - Mühlbach

Sebeș. Piața Mare - latura sudică.
17 martie 1899 (Sebeș) - 18 martie 1899 (Sibiu)
Editura Joseph Hientz - Mühlbach

Sebeș. Piața Mare - latura nordică.
12 septembrie 1905 (Sebeș) - 13 septembrie 1905 (Sibiu)
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Vedere din Piața Mare spre Herren Gasse.
 decembrie 1898 (Sebeș) - 01 ianuarie 1899 (Sibiu).
 Editura Joseph Hientz - Mühlbach

Sebeș. Vedere din Piața Mare spre Herren Gasse.
 ilustrată circulantă loco (Sibiu),
 Editura Joseph Hientz - Mühlbach

104/B

Gruss aus Mühlbach
i. Siebenbürgen
Liebe
Carole! Gestern
bin ich aus
Bruckbach in Sieben-
bürgen, dort sind
die Blätter schon
abgefallen, erst
morgen so schön.
Mit besten Grüßen
deiner Mutter
Hans.

Sebeș. Târg în Piața Mare.
29 octombrie 1906 (Szaszabes) - 30 octombrie 1906 (Sibiu).
Editura Joseph Hientz - Mühlbach

Gruss aus Mühlbach
i. Siebenbürgen

Sebeș. Târg în Piața Mare.
29 octombrie 1906 (Sebeș) - 30 octombrie 1906 (Sibiu).
Editura Joseph Hientz - Mühlbach

Sebeș. Piața Mare - latura vestică,
20 decembrie 1902 (Sebeș) - loco.
Editura Joseph Hientz - Mühlbach

Sebeș. Târg în Piața Mare.
ilustrată necirculată

Sebeș. Piața Mare în zi de târg.
02 septembrie 1943 (Sebeș) - 05 septembrie 1943 (București)

3.3. Piața Mică

Este mărginită pe laturile de nord și sud de fațadele clădirilor din fronturile stradale principale. La vest este delimitată de fațadele a patru construcții modeste, scunde - fără valoare arhitecturală deosebită - iar la est de clădirea gimnaziului evanghelic, construită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sub influența a două

stiluri arhitecturale. Planimetric și volumetric, clădirea este realizată după concepția neoclasicismului, fiind caracterizată de simetrie, echilibru și sobrietate. Decorul arhitectural evidențiază influența romantică, a neogoticului. Este singurul caz când, la o clădire construită în secolul al XIX-lea, se încearcă armonizarea acesteia cu ambientul construit.

Sebeș. Piața Mică.
ilustrată necirculată, Librăria Erich Hutter

Sebeș. Zi de târg în Piața Mică.
1911 (Sebeș), cu vagon poștal - (Brașov)
Editura Johann Rilki

Sebeș. Zi de târg în Piața Mică.
21 iulie 1912 (Sebeș) - 22 iulie 1912 (Băzna, Mediaș)

Sebeș, Piața Mică - latura vestică.
 09 ianuarie 1899 (Sebeș) - 11 ianuarie 1899 (Linz)
 Editura Josef Hientz

Sebeș, Piața Mică - latura vestică.
 12 octombrie 1908 (Sebeș) - 13 octombrie 1908 (Sibiu)
 Editura Johann Rilki

Sebeș. Ulița Grecilor
13 iunie 1904 (Sebeș) - 14 iunie 1904 (Sighișoara).
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Ulița Grecilor.
13 octombrie 1910 (Sebeș) - 14 octombrie 1910 (Sibiu)

Mühlbach — Szászsebes

Kloster, Jakobigasse

Sebeș. Strada Jacobi.
15 iulie 1910 (Sebeș) - 16 iulie 1910 (Sibiu).
Editura Josef Baumann-Mühlbach

Salutări din Sebeș — Grass aus Mühlbach

Sebeș. Poșta veche văzută dinspre Ulița Grecilor și strada Mihai Viteazul (colaj)
27 octombrie 1930 (Sebeș) - 30 octombrie 1930 (Sibiu).
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse văzută din interiorul halelor breslelor.
27 octombrie 1930 (Sebeș) - 30 octombrie 1930 (Sibiu)

Sebeș. Siculorumgasse (str. Mihai Viteazul).
12 februarie 1962 (Sebeș - Sighișoara).
Editura Anna Gross-Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse (str. Mihai Viteazul).
 Ilustrată necirculată, fotografie Viktor Cloos
 Editura Erich Hutter-Mühlbach

Sebeș. Rosengasse cu vedere spre Primărie
 06 noiembrie 1911 (Sebeș - Sibiu)

Sebeș. Siculorumgasse
cu vagon poștal, 5 iunie 1908 (Sebeș - Sibiu).
Editura W.L. 1686

Sebeș. Petrigasse (str. Mihai Viteazul)
ilustrată necirculată.
Editura Anna Gross

Sebeș, Rossengasse
01 ianuarie 1901 (Sebeș) - 02 ianuarie 1901 (Sibiu).
Editura Josef Hientz- Mühlbach

Sebeș, Rosengasse
30 ianuarie 1904 (Sebeș) - 30 ianuarie 1904 (Orăștie).
Editura Adolf Weissörtel- Mühlbach

Sebeș. Imagini din Siculorumgasse (colaj)
12 septembrie 1905 (Sebeș) - 13 septembrie 1905 (Sibiu)
Editura Adolf Weissörtel

Sebeș. Siculorumgasse văzută înspre nord-vest
noiembrie 1917 (Sebeș - Sibiu).
Editura Josef Baumann - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse, vedere spre nord-vest
11 septembrie 1915 (Sebeș - Sibiu).
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse
ilustrată necirculată, aproximativ 1960

Sebeș. Siculorumgasse
29 octombrie 1910 (Sebeș) - (Debreczen).
Editura Johann Rilki- Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse,
șampilă dreptunghiulară, (Sebeș - Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Ulița Trandafirilor (Rosengasse).
07 iulie 1903 (Sebeș) - 08 iulie 1903 (Sibiu)
Editura Adolf Weissörtel, Mühlbach

Sebeș. Str. Regina Maria (Tivoli)
ilustrată necirculată
Editura Erich Hutter- Mühlbach

Mühlabach — Szászsebes

Sicolorumgasse

Sebeş. Sicolorumgasse
28 martie 1907 (Sebeş) - 29 martie 1907 (Sibiu)
Editura Josef Hientz-Mühlbach

Sicolorumgasse

Gruss aus Mühlbach. — Üdvözlét Szászsebesből. — Salutare din Sebeş.

27/III 1907. Ich muß meine Freunde verabschieden
Verlag J. Hientz Mühlbach.

Sebeş. Sicolorumgasse
12 februarie 1917 (Sebeş) - 15 februarie 1917 (Slimnic)
Editura Josef Hientz-Mühlbach

Sebeș. Petrigasse
21 mai 1907 (Sebeș) - 22 mai 1907 (Sibiu)
Editura Anna Gross- Mühlbach

Sebeș. Petrigasse
1901 (Sebeș - Sibiu)
Editura Josef Hientz- Mühlbach

Sebeș, Sicolorumgasse
2 septembrie 1908 (Sebeș) - (Wiener Neustadt Austria)
Editura Anna Gross- Mühlbach

Sebeș, Sicolorumgasse
24 octombrie 1934 (Sebeș - Sibiu)
Editura Erich Hutter- Mühlbach

Sebeș, Siculorumgasse
20 septembrie 1909 (Sebeș) - 21 septembrie 1909 (Sibiu).
Editura Josef Hientz- Mühlbach

Sebeș, Siculorumgasse
02 ianuarie 1911 (Sebeș) - ianuarie 1911 (Sângătin, Miercurea Sibiului).
Editura Johann Rilki

Sebeș. Siculorumgasse, vedere spre sud
 03 septembrie 1905 (Sebeș) - 03 septembrie 1905 (Sibiu)
 Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse, vedere spre nord
 23 septembrie 1912 (Sebeș) - 23 septembrie 1912 (Sibiu)
 Editura Johann Rilki - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse nr.7 - reclamă la magazinul de pielărie Franz Geisberger
05 martie 1908 (Sebeș - Sibiu)

Sebeș. Herrengasse (str. L. Blaga) - magazin și tipografie Josef Hientz
18 aprilie 1910 (Sebeș) - 19 aprilie 1910 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse, casa Franz Binder
3 septembrie 1899 (Sebeș - Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse
23 mai 1913 (Sebeș - Sibiu)
Editura Johann Rilki - Mühlbach

Mühlbach — Szászsebes

Sebeș. Siculorumgasse și Postgasse
12 august 1917 (Sebeș - Sesana, Slovenia)
Editura Anna Gross- Mühlbach

Sebeș. Rosengasse iarna
06 noiembrie 1930 (Sebeș - București)

Sebeș. Petrigasse (str. I.G. Duca)
ilustrată necirculată din jurul anului 1950

Sebeș. Sicularumgasse
ilustrată necirculată, aproximativ 1960

Capitolul 4

Ansamblul arhitectural al Bisericii parohiale Evanghelice C.A.

4.1. Biserica evanghelică

Este cel mai important monument al Sebeșului, iar în alcătuirea sa, se conservă elemente de arhitectură, de structură și decorative, specifice stilurilor romanic și gotic. Biserica este alcătuită dintr-un cor gotic, de tip hală, un corp bazilical și un turn clopotniță, situat în prelungirea spre vest a navei centrale. Aspectul actual al edificiului este rodul mai multor etape de construcție și refacere, derulate în decursul secolelor XIII-XIX. Prima fază de construcție poate fi plasată la începutul secolului al XIII-lea când, în cimitirul așezării, s-au demarat lucrările de edificare a unei bazilici romanice. La scurt timp după invazia mongolă din 1241, s-au reluat lucrările de construcție a bisericii, însă după o concepție diferită de cea inițială, sub influența șantierelor cisterciene.

Pe seama remarcabilei dezvoltări economice pe care o înregistrează orașul în secolul al XIV-lea, trebuie pusă și dorința sebeșenilor de a-și construi o nouă biserică, pe locul celei vechi.

Astfel în jurul anului 1360, după ce în prealabil a fost demolată absida poligonală a bisericii, în partea de est a corpului bazilical au început lucrările de construcție a unui cor de tip hală, de mari dimensiuni, în maniera goticului târziu, primul de acest gen din Transilvania. Corpul bazilical romanic a rămas în picioare, el urmând să fie demolat pe măsură ce noua construcție avansa. Una dintre cheile de boltă a permis datarea corului, mai precis a momentului încheierii lucrărilor și a dării lui în folosință. Este vorba de cea situată în prima travee a colateralei de nord, pe care este reprezentat blazonul regelui Ungariei, Ludovic I (1342-1382). Se consideră că la sfârșitul domniei lui, în anul 1382, construcția corului era încheiată. Dificultăți de ordin material au împiedicat continuarea construcției noii biserici după planul inițial. Proiectul este abandonat, iar singura soluție rămasă a fost aceea de legare a corului de vechiul corp bazilical romanic și de atenuare a discrepanțelor dintre cele două părți ale clădirii. Lucrările s-au desfășurat între 1455 și 1464. Prin transformarea corpului bazilical, caracterul romanic al acestuia a

dispărut și întreaga construcție a dobândit o imagine mai unitară. La Sebeș se găsește decorul sculptural de factură gotică cel mai bogat, atât în ceea ce privește numărul statuilor cât și al tematicii iconografice din Transilvania. Meșterii pietrari care au executat

acest decor, se pare, au fost formați la școala Parler-ilor. În corul bisericii se află un altar poliptic, realizat în intervalul 1524-1526, una dintre cele mai valoroase piese de acest gen din Transilvania.

Mühlbach — Szászsebes

Ev. Kirche

Sebeș. Biserica Evanghelică, 1905
ilustrată necirculată. Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeșul săsesc — Mühlbach

Evang. Kirche

Sebeș. Biserica Evanghelică văzută din Piața Mare
ilustrată necirculată
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică (colaj)
 29 decembrie 1899 (Sebeș) - 03 ianuarie (Sibiu)
 Editura Josef Hientz - Muhlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică (colaj)
 27 decembrie 1902 (Sebeș) - 28 decembrie (Sibiu)
 Editura Josef Hientz - Muhlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică - colaj cu altarul poliptic și orga
11 mai 1905 (Sebeș - Sibiu)
Editura Josef Hientz - Muhlbach

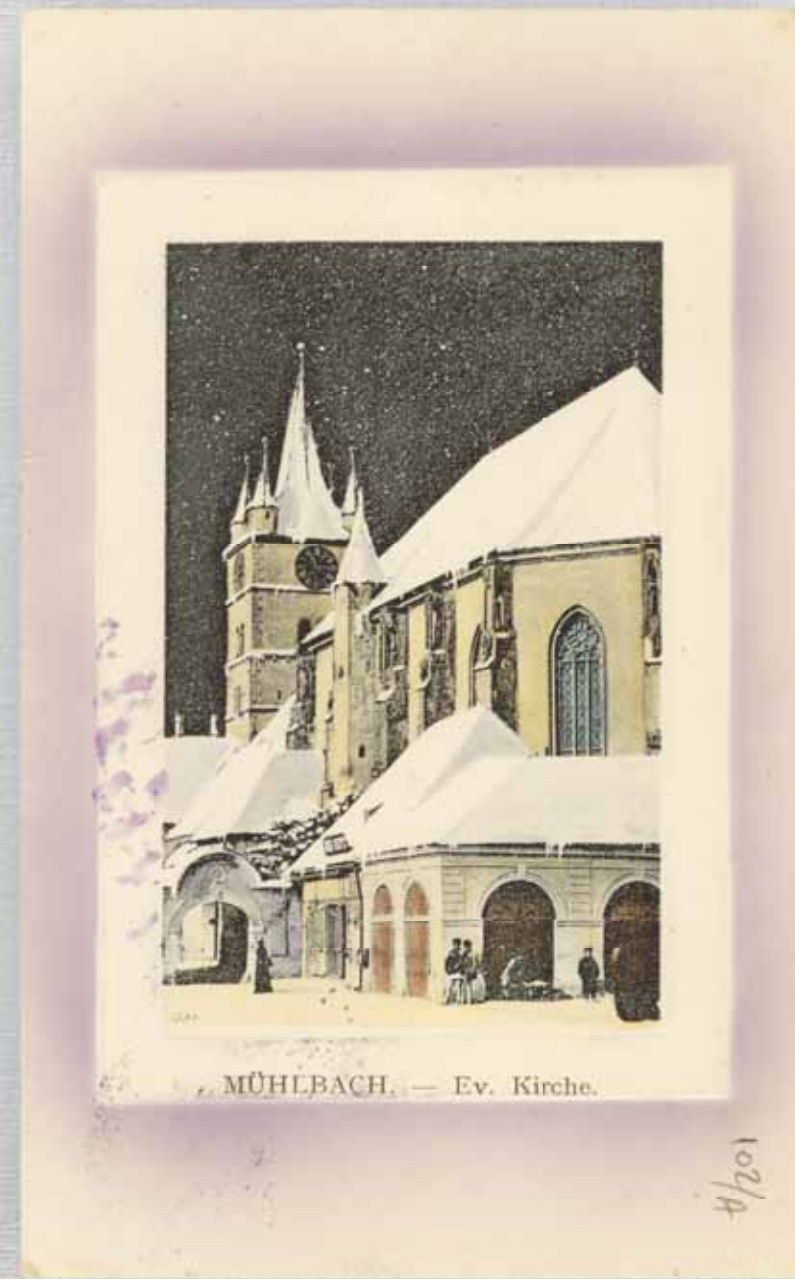

Sebeș. Biserica Evanghelică
1902 (Sebeș) - 29 martie 1902 (Viena)
Editura Josef Hientz - Muhlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică
1907 (Sibiu) - (Alțâna, Hosman, Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică (iarnă)
29 decembrie 1914 (Sebeș) - (Schönlinde, Boemia)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică
10 octombrie 1926 (Sebeș) - 11 octombrie 1926
14 februarie 1927 (Sebeș) - 15 februarie 1927 (Sibiu)
Editura Anna Gross- Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică și halele breslelor
30 decembrie 1909 (Sebeș) - loco
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică
ilustrată necirculată
Editura Anna Gross - Mühlbach

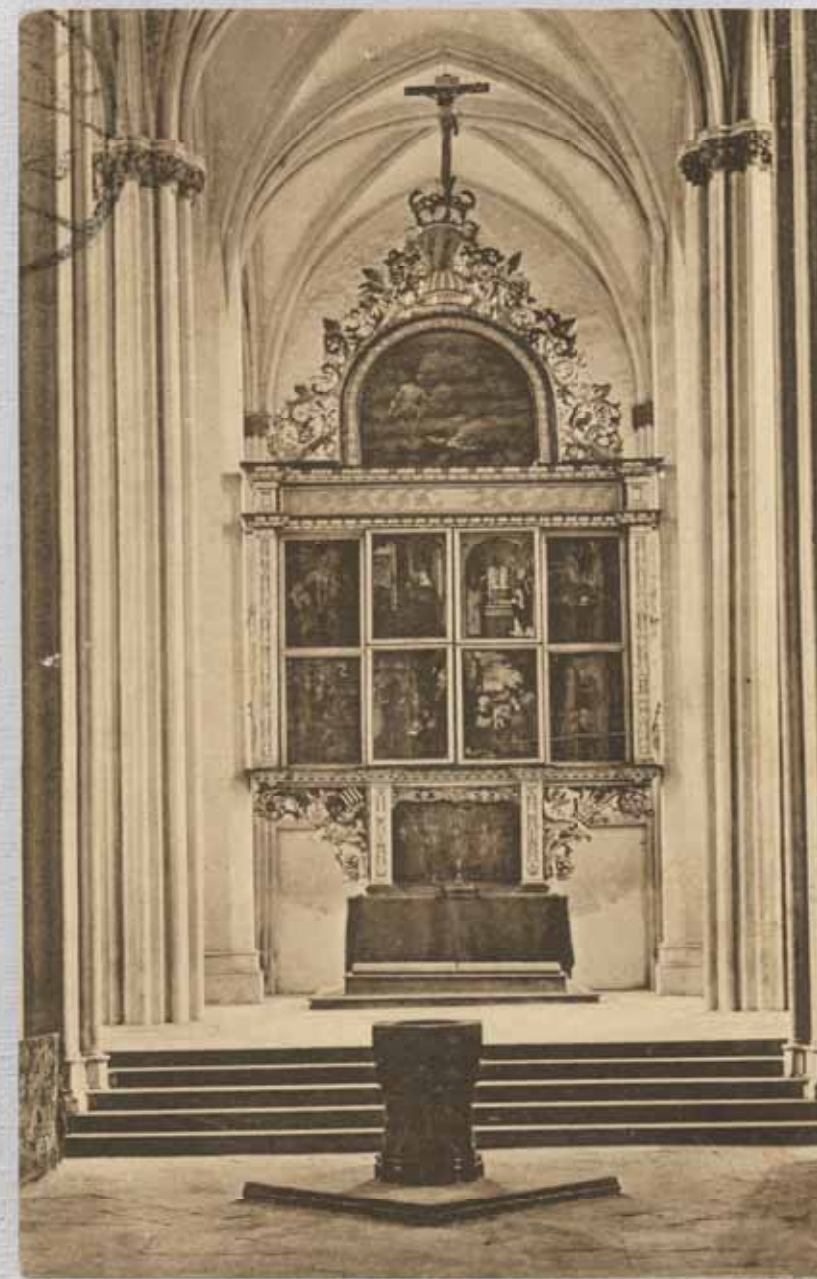

Sebeș. Biserica Evanghelică
ilustrată necirculată
Editura Reich Hutter- Mühlbach

Sebeș. Pronaos-ul bisericii evanghelice.
 Ilustrată necirculată. Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică - altarul poliptic (închis)
 6 martie 1920 (Tecuci) - (Sibiu). Editura Josef Baumann - Mühlbach

Altar in der evgl. Kirche aus dem Jahre 1418.
Gruß aus Mühlbach i. Siebenbürgen.

Sebeș. Biserica Evanghelică - altarul poliptic (deschis)
ilustrată necirculată, Editura Josef Hientz- Mühlbach

Altar in der evgl. Kirche aus dem Jahre 1418
Gruss aus Mühlbach i. Siebenbürgen

Sebeș. Biserica Evanghelică - altarul poliptic (deschis)
ilustrată necirculată, Editura Josef Hientz- Mühlbach

4.2. Capela Sf. Iacob

Situată în apropierea corului bisericii parohiale, în partea de nord a acestuia, capela este o construcție de mici dimensiuni, alcătuită dintr-o mică navă de formă pătrată și o absidă poligonală în partea de est. S-a considerat că ea a servit drept baptisteriu, capelă cimiterială sau a fost închinată unui anumit sfânt. Se pare că a fost dedicată Sfântului Iacobus Major (Iacob cel Mare sau cel Bătrân), patronul pelerinilor și a fost construită la începutul secolului al XV-lea.

4.3. Fortificația bisericii

Biserica parohială din Sebeș a fost înconjurată cu o incintă fortificată, de plan rectangular și prevăzută cu turnuri de apărare. Referitor la momentul realizării acesteia există mai multe ipoteze, nici una nefiind sprijinită de dovezi arheologice sau documentare concrete. Unii cercetători datează ansamblul în a doua jumătate a secolului al XIII-lea și consideră că este prima etapă a fortificării Sebeșului, ca o consecință a distrugerilor provocate de invazia tătară din 1241. Alți istorici consideră că lucrările la

fortificația bisericii s-au desfășurat în paralel cu cele de la incinta orașului, la sfârșitul secolului al XIV-lea și în primele decenii al secolului următor. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, incinta avea forma aproape ovală, cu mici devieri, în dreptul capelei și în partea de est. Existau cinci turnuri dispuse pe perimetrul zidului: două, pe latura de vest ce flancau poarta de acces în incintă, unul, la jumătatea laturii de sud, altul în colțul de sud-est, iar ultimul era amplasat în colțul de nord-vest. Cele de pe latura de vest au fost dărâmate, împreună cu porțiunea de zid de aici, în anul 1863, când s-a construit noul edificiu al Gimnaziului evanghelic C. A. În anul 1870, a fost demolată și partea de nord a curtinei. Din această fortificație se mai păstrează, în prezent, o porțiune din cortina sudică, între clădirea fostului gimnaziu german și fostul turn din colțul de sud-est.

4.4. Casa Clopotarului

Este amplasată în colțul de sud-vest al Pieței Mari a orașului, la extremitatea vestică a fragmentului de zid care s-a mai păstrat din fortificația bisericii.

La restaurarea ansamblului bisericii evanghelice, din anii 60 ai secolului trecut, în infrastructura construcției au fost descoperite fragmente din fundația unei capele de mici dimensiuni, alcătuită dintr-o navă și o absidă poligonală, care poate fi datată în al treilea sfert al secolului al XIII-lea. Capela, ulterior, a fost dezafectată și înglobată într-o nouă construcție, probabil, un turn al fortificației

bisericii. Lucrările s-au desfășurat, probabil, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, după ce noua capelă Sf. Iacob a fost construită.

Turnul a suferit transformări repetate, ca cea din 1716 când a fost pregătit pentru a adăposti Primăria orașului, sediul acesteia de pe latura de nord a Pieței Mari aflându-se într-o stare avansată de degradare.

Sebeș. Capela Sf. Iacob
11 februarie 1920 (Sebeș - Brașov), Editura Josef Baumann - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică - Casa Clopotarului
ilustrată necirculată
Editura Anna Gross - Mühlbach

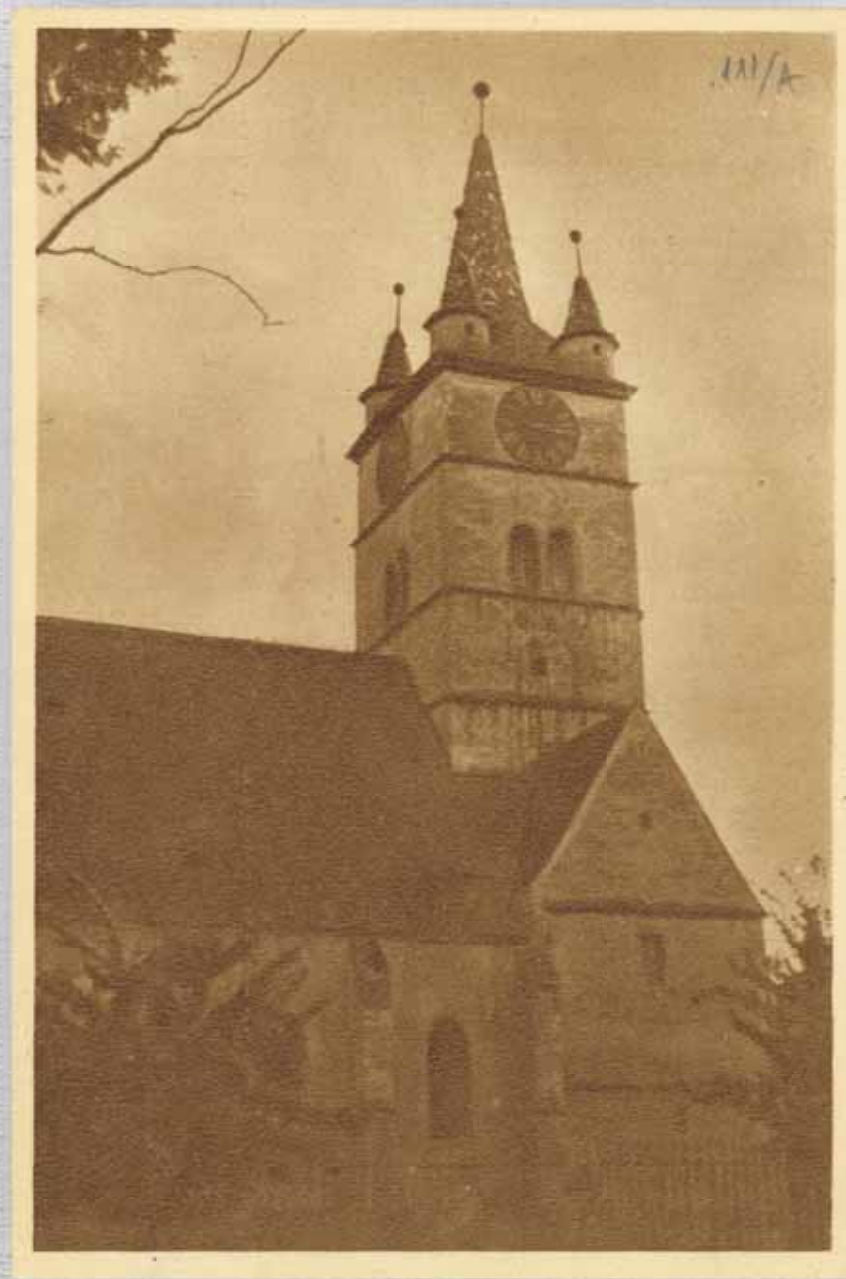

Sebeș. Biserica Evanghelică - Casa Clopotarului
13 august 1903 (Sebeș) - 15 august 1903 (Năsăud)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Biserica Evanghelică și Piața Mare în timpul inundațiilor din martie 1942
are aplicată stampila cenzurat, Foto Richard Wokrulecki (Sebeș - Alba)

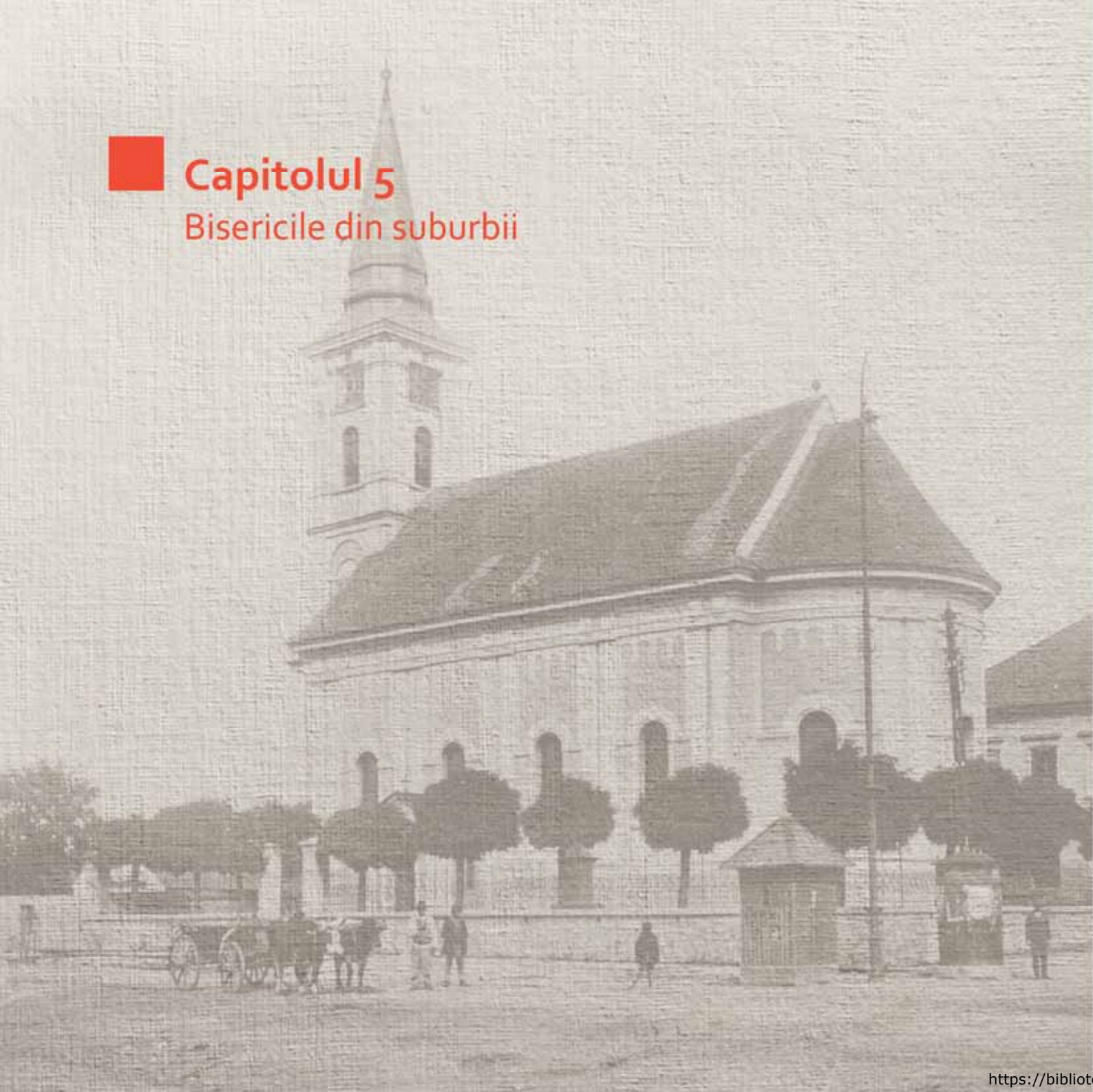

Sebeș. Biserica Evanghelică
26 martie 1958 (Sebeș) - 27 martie 1958 (Sibiu). Editura I.P.I.

Capitolul 5

Bisericile din suburbii

5.1. Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului

Este situată în cimitirul orașului și a aparținut de la început ortodocșilor din Sebeș. Mai este cunoscută și sub numele de "Biserica Veche" sau "biserica din cimitir". A fost ridicată, din cărămidă, între anii 1778 și 1783, în apropierea unei biserici mai vechi, din care, în prezent, se mai păstrează doar absida, transformată în criptă.

Este o biserică masivă, de tip sală, alcătuită dintr-o navă dreptunghiulară, acoperită cu o boltă semicilindrică, cu penetrații și o absidă semicirculară.

Pe latura de vest a acesteia se găsește un turn clopotniță. La jumătatea laturii de sud, în dreptul portalului de acces în navă, biserica a fost înzestrată cu un mic pridvor, pentru o intrare secundară în biserică. Pictura murală, care se păstrează în prezent în absidă a fost realizată de pictorul Sava Henția (1848-1904).

5.2. Biserica cu hramul Învierea Domnului

Amplasată în apropierea bisericii greco-catolice, dar pe malul stâng al râului Sebeș, a fost construită de credincioșii ortodocși ca urmare a creșterii populației la începutul secolului al XIX-lea. Biserica a fost construită între 1818 și 1827 prin contribuția comunității și prin eforturile protopopului Zaharie Moga și ale fratelui său Vasile Moga, fără a beneficia de sprijinul *Cassei alodiale* a orașului, cum s-a întâmplat în cazul celei greco-catolice. Lucrările au început în 1819, când s-a pus piatra de fundare, apoi au continuat cu dificultăți în anii următori. Lucrările s-au încheiat în 1824, dar biserica nu era terminată, lipsindu-i dotările necesare desfășurării serviciului religios. Turla bisericii nu era acoperită cu tablă de aramă, trebuia zugrăvită tâmpla, nu erau montate ușile și ferestrele etc. Însă, până în anul 1827, aceste neajunsuri au fost remediate, biserica fiind pregătită acum pentru sfințire. Slujba de sfințire a bisericii a avut loc în 21 octombrie 1828, cu participarea episcopului Vasile Moga.

Üdvözet Szászsebesről — Román templom és iskola
Gruss aus Mühlbach — Rumänische Kirche und Schule
Salutare din Șebeșul-săsesc — Romanesca biserică cu școala

Sebeș. Biserica și școala românească
iunie 1909 (Sebeș) - iunie 1909 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Salutare din Sebeșul săsesc
Biserica și școala românească

Sebeș. Biserica și școala românească
22 septembrie 1913 (Hunedoara) - septembrie 1913 (Vinerea)

Sebeș. Biserica și școala românească la 1930
ilustrată necirculată
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Biserica și școala românească la 1930
ilustrată necirculată
Editura Erich Hutter - Mühlbach

5.3. Biserica reformată calvină

În anul 1903, în cartierul sudic al orașului a fost construită o biserică a credincioșilor reformați calvini. Ea ocupă o parcelă de mari dimensiuni situată în apropierea colțului de sud-vest al incintei orașului interior, pe care era amenajată o grădină în anul 1890 ce aparținea Ocolului silvic.

Este o biserică de tip sală alcătuită din navă, absidă poligonală și un turn-clopotniță adosat laturii opuse altarului. Orientarea bisericii este una neobișnuită având absida dispusă spre sud-est, iar turnul spre nord-vest. Acoperișul, articulat, cuprinde sub apele sale întreaga construcție. Turnul are trei niveluri marcate de bandouri profilate, cu deschideri de ferestre de dimensiuni și forme variate.

Cele ale ultimului nivel au dimensiunile cele mai mari și forme ce amintesc de neogotic. Fleșa turnului, ascuțită, este confecționată din tablă.

Sebeș. Biserica Reformată Calvină
17 septembrie 1906 (Sebeș) - 18 septembrie 1906 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Biserica Reformată Calvină
5 decembrie 1905 (Sebeș) - 5 decembrie 1905 (Sibiu)
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Capitolul 6

Casa Zápolya

Situată în colțul de nord-est al Pieței Mari a orașului, este una dintre cele mai vechi și importante construcții laice din Sebeș care, în prezent, adăpostește Muzeul Municipal. Clădirea a servit de-a lungul timpului ca spațiu de găzduire a reprezentanților puterii, când aceștia se aflau în trecere prin Sebeș, și tot aici s-au desfășurat ocazional lucrările dietei Transilvaniei. La aspectul actual al clădirii își aduc contribuția elemente de volumetrie și decorative caracteristice stilurilor gotic și Renaștere. În acest edificiu a murit în 22 iulie 1540 Ioan Zápolya, ultimul voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei.

În a doua jumătate a secolului al XV-lea, clădirea, construită din piatră de râu și piatră de carieră, avea un plan aproape pătrat. Pe latura de nord a corpului de est, la nivelul demisolului, se poate observa existența unei deschideri de ușă, încheiată în partea superioară în arc frânt.

În apropiere, dar pe latura de est, corespunzând parterului, există o deschidere de ușă, în prezent înzidită, care se încheie și ea în partea superioară în arc

frânt. S-a conservat și o parte a fațadei de sud datând de la sfârșitul secolului al XV-lea - începutul secolului al XVI-lea, ce respecta aliniamentul unui vechi front stradal care, parțial, se păstrează și în prezent. Fațada în discuție este vizibilă într-o încăpere, adosată mai târziu construcției, și în cadrul ei s-au conservat o fereastră, o ușă și un portal.

Pe parcursul secolului al XVI-lea a avut parte de noi transformări. S-a păstrat, în linii mari, planul pe care îl avea la sfârșitul secolului trecut și s-a refăcut etajul, cel anterior rămânând până în prezent un mezanin al aripii de vest a clădirii. Pentru a putea susține noul etaj au fost necesare lucrări și la parterul clădirii. De acum datează bolțile pe console ale gangului carosabil și cele ale aripii de est.

În secolul al XVII-lea a suferit o nouă refacere, care a condus la realizarea planului actual al clădirii. Acum construcția a fost amplificată spre sud, iar în fațada de nord a fost executată loggia.

În prezent clădirea adăpostește colecțiile Muzeului Municipal Sebeș.

Sebeș, Casa Zápolya
23 decembrie 1926 (Sebeș - Sibiu)
ilustrată necirculată
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș, Casa Zápolya
15 iulie 1901 (Sebeș) - 17 iulie 1901 (Deva)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Capitolul 7

Clădiri publice

7.1. Primăria orașului

Situată în cadrul frontului stradal care delimitează la nord Piața Mare a orașului, pe o parcelă de colț, la intersecția *Rosengasse* (actuala str. 24 Ianuarie) cu *Rathausegasse* (actuala str. Pieții), clădirea primăriei a fost construită în anul 1909, pe locul vechiului sediu, demolat parțial în anul 1880.

Disponerea edificiului pe o parcelă de colț a determinat și dezvoltarea planimetrică a acestuia, rezultând o construcție în forma literei L. Din punct de vedere volumetric, clădirea are parter și etaj, și este acoperită cu o învelitoare articulată, ascuțită, de țiglă.

Dacă parte inferioară a fațadei este mai sobră, iar deschiderile de uși și ferestre se închid cu arce în formă de mâner de coș, aceeași afirmație nu este valabilă și în cazul părții superioare, corespunzătoare etajului. Aici, deschiderile de fereastră se finalizează în partea superioară cu arce frânte, fiind completate de un decor de factură neogotică.

7.2. Gimnaziul Evanghelic C.A.

Clădirea este situată în apropierea bisericii evanghelice, în partea de vest a acesteia și delimitează, la est, Piața Mică a orașului. Este o construcție de mari dimensiuni, ridicată pe locul vechiului sediu al gimnaziului, iar lucrările s-au derulat între anii 1863 și 1866.

Clădirea are planul în forma literei U, cu fațada principală alungită. Din punct de vedere volumetric, este un edificiu cu subsol, parter și etaj, proiectat de la început pentru a servi activităților didactice. Accesul principal este dispus în partea centrală a corpului median, care iese în rezalit, iar ferestrele etajului poartă un decor de factură neogotică.

Corpul principal este mărginit de doi pilaștri viguroși, realizați în tencuială ce sprijină o friză alcătuită din panouri pătrate, al cărei traseu îl urmează pe cel al frontonului dreptunghiular. Sub friza acestuia este plasată inscripția *BILDUNG IST FREIHEIT*.

7.3. Școala civilă de stat și sala de gimnastică

În afară de gimnaziul german, care la începutul secolului XX a fost înzestrat și cu o sală de gimnastică, la Sebeș exista în secolul al XIX-lea și o școală românească. Aceasta, la 1 septembrie 1875 avea un edificiu nou, construit lângă biserica ortodoxă.

După Unire, din anul 1919, la Sebeș existau două școli românești, cu edificii corespunzătoare, una în apropierea centrului (fosta școală maghiară) și una lângă biserica ortodoxă (școala veche).

7.4. Poșta Veche

Este amplasată la mică distanță de fosta poartă de vest a incintei orașului interior, în afara acesteia, pe o parcelă de colț, la intersecția *Griechengasse* (actuala str. Valea Frumoasei) cu *Mühlgasse* (actuala str. Decebal), a cărei parte sudică se va numi ulterior *Postgasse* (str. Dorin Pavel).

A fost construită la sfârșitul primului sau la începutul celui de al doilea deceniu al secolului XX, în timpul mandatului primarului

Johann Schöpp (1907-1918). Încă de la început construcția a fost sediul Oficiului Poștal, destinație pe care o va păstra până în a doua jumătate a secolului XX. Clădirea are certe influențe stilistice de factură *art nouveau*, în special în decorul fațadei principale și la nivelul frontonului.

7.5. Moara de grâu

Moara de jos este situată în afara orașului interior, la marginea estică a Cartierului grecilor, pe o parcelă mărginită la est de Canalul Morii. Inițial, aici au existat două clădiri, amplasate de o parte și de cealaltă a canalului, ambele făcând parte din ansamblul morii.

În anul 1911, cele două clădiri existau, iar între ele era amplasat un pod din lemn. Ulterior, cea de pe malul de est al canalului a fost demolată. Construcția care s-a păstrat are planul dreptunghiular, cu latura lungă orientată pe direcția nord-vest – sud-est. Din punct de vedere volumetric, este alcătuită din parter și etaj, tăvănite.

Apa care acționa roata morii era adusă din râul Sebeș prin așa numitul Canalul Morii,

care, datorită importanței, a fost îngrijit secole de-a rândul.

7.6. Alte clădiri: Casa Pădurilor, Baia de Sare, Spitalul și Cazarma

Primele decenii ale secolului XX sunt caracterizate de o relativă prosperitate pentru orașul Sebeș. Acum localitatea este înzestrată cu o serie de obiective moderne: edilitare și industriale. Cele mai multe realizări edilitar-urbanistice au avut loc în timpul mandatelor primarului Johann Schöpp, între 1907 și 1918, când au fost construite: noua primărie (1909), Poșta, Spitalul, abatorul și Casa Pădurilor.

În anul 1910 a fost construit noul sediu al unității de cavalerie din partea de nord-est a

orașului, în apropiere de drumul spre Daia Română. Tot acum a fost construită și Baia de Sare, în cartierul de est, iar în 1912, în cartierul sudic, a fost ridicat spitalul cu o capacitate de 80-100 de paturi.

7.7. Gara

Începând cu anul 1897 Sebeșul este racordat la calea ferată, în urma construirii liniei Vințu de Jos - Sibiu. Clădirea Gării, cu plan dreptunghiular și intrarea principală dispusă în avancorp, a fost extinsă la începutul secolului XX, adosându-i-se o aripă de dimensiuni mai mici pe latura de sud.

Sebeș. Primăria veche
09 septembrie 1909 (Sebeș) - 10 septembrie 1909 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Primăria nouă
circulat după 1920 (Sebeș - Brașov)
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Primăria nouă
ilustrată necirculată
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
28 iulie 1911 (Sebeș) - 30 iulie 1911 (Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
 ilustrată circulată înainte de 1900
 Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
 1899 (Sebeș - Cisnădioara)
 Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
 1: 1899 (Sebeș - Cisnădioara)
 Editura Erich Hutter- Mühlbach
 2: ilustrată necirculată
 Editura Josef Hientz- Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
 9 octombrie 1904 (Sebeș) - 10 octombrie 1904 (Sibiu)
 Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
20 aprilie 1908 (Sebeș) - 21 aprilie 1908 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic
ilustrată necirculată
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic, intrarea din curtea interioară
26 iulie 1899 (Sebeș) - 26 iulie 1899 (Cisnădie), Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul Evanghelic, intrarea din curtea interioară
3 iunie 1906 (Sebeș) - 4 iunie 1906 (Sibiu))
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Școala civilă de stat
03 februarie 1933 (Sebeș - Brașov)
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Sala de gimnastică
ilustrată necirculată
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Sala de gimnastică
1910 (Sebeș - Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Sala de gimnastică
18 aprilie 1913 (Sebeș - Sighișoara)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Poșta veche
 ilustrată necirculată /
 ilustrată circulată după 1920, (Sebeș - Sibiu)
 Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Poșta veche
 ilustrată necirculată
 Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Moara și Canalul Morii
30 decembrie 1911 (Vințu de Jos - Debreczen, Ungaria)
Editura Johann Rilki

Sebeș. Moara și Canalul Morii
22 iulie 1909

Sebeș. Casa Pădurilor
20 iunie 1946 (Sebeș - Vama Buzău, Brașov)
Editura Erich Hutter - Mühlbach

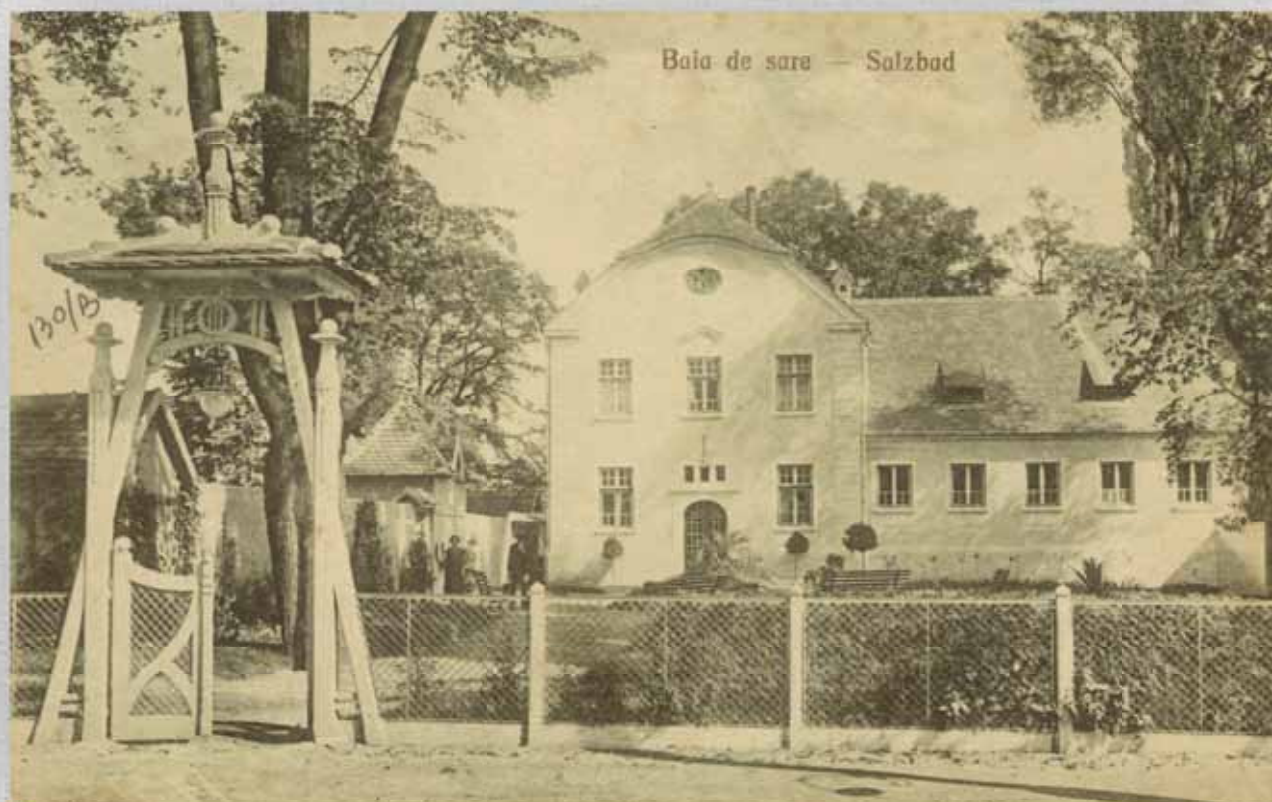

Sebeș — Mühlbach

Casa Pădurilor — Forstamt

Sebeș. Casa Pădurilor
ilustrată necirculată
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Baia de sare
 ilustrată necirculată
 Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Baia de sare
 5 octombrie 1914 (Sebeș) - 6 octombrie 1914 (Sibiu)
 Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeş, Baia de sare
14 august 1930 (Sebeş) - 15 august 1930 (Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeş, Spitalul Sofia
21 ianuarie 1921 (Sebeş-Sibiu)
Editura Erich Hutter - Mühlbach

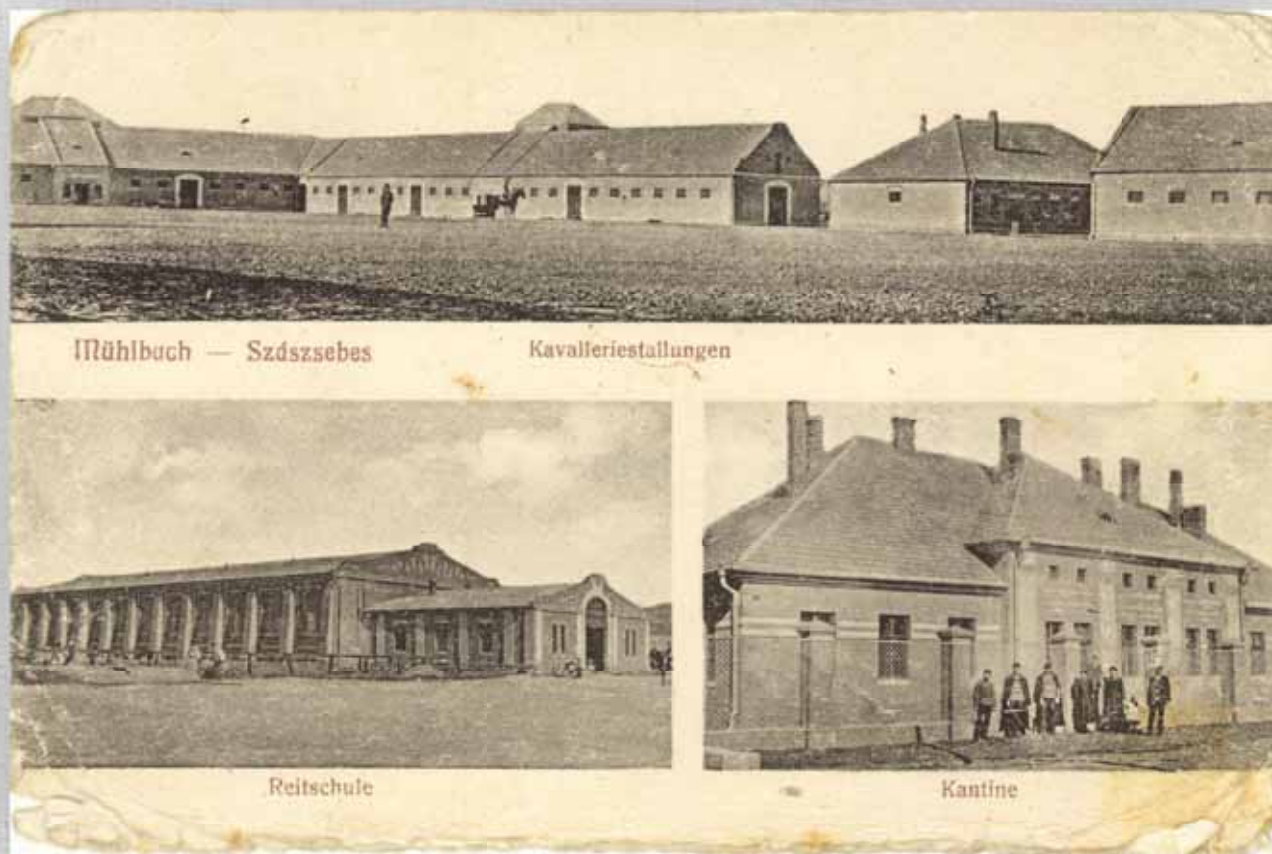

Sebeş. Spitalul Sofia
09 Iulie 1921 (Sebeş-Viena)
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeş. Spitalul Sofia
20 august 1918 (Sebeş-Viena)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Cazarma de cavalerie, grajdurile,
școala de călărie și cantina (colaj)
ilustrată comemorativă 1920-1921

Sebeș. Cazarma de cavalerie, pavilionul ofițerilor și școala de călărie (colaj)
ilustrată necirculată, Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș — Mühlbach

Cazarma de cavalerie — Kavalleriekaserne

Sebeș. Cazarma de cavalerie
ilustrată necirculată
Editura Anna Gross - Mühlbach

Mühlbach — Szászsebes

Kavalleriekaserne — Lovas-kaszárnya

Sebeș. Cazarma de cavalerie
14 iunie 1918 (Sebeș) - (Wiener Neustadt, Austria)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Cazarma de cavalerie
23 august 1912 (Sebeș - Sibiu)

Sebeș. Cazarma de cavalerie și clădirea ofițerilor
aprilie 1918 (Sebeș - Sibiu)

Sebeș. Cazarma de cavalerie
vagon poștal, 26 aprilie 1912 (Sebeș - Debreczen, Ungaria)

Sebeș. Cazarma de cavalerie
ilustrată necirculată
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Cazarma de cavalerie și pavilionul ofițerilor
înainte de 1918 (Sebeș - Nagydíszond)

Sebeș. Cazarma de cavalerie
ilustrată necirculată

Sebeș. Cazarma de cavalerie
18 iulie 1911 (Sebeș - Sibiu)

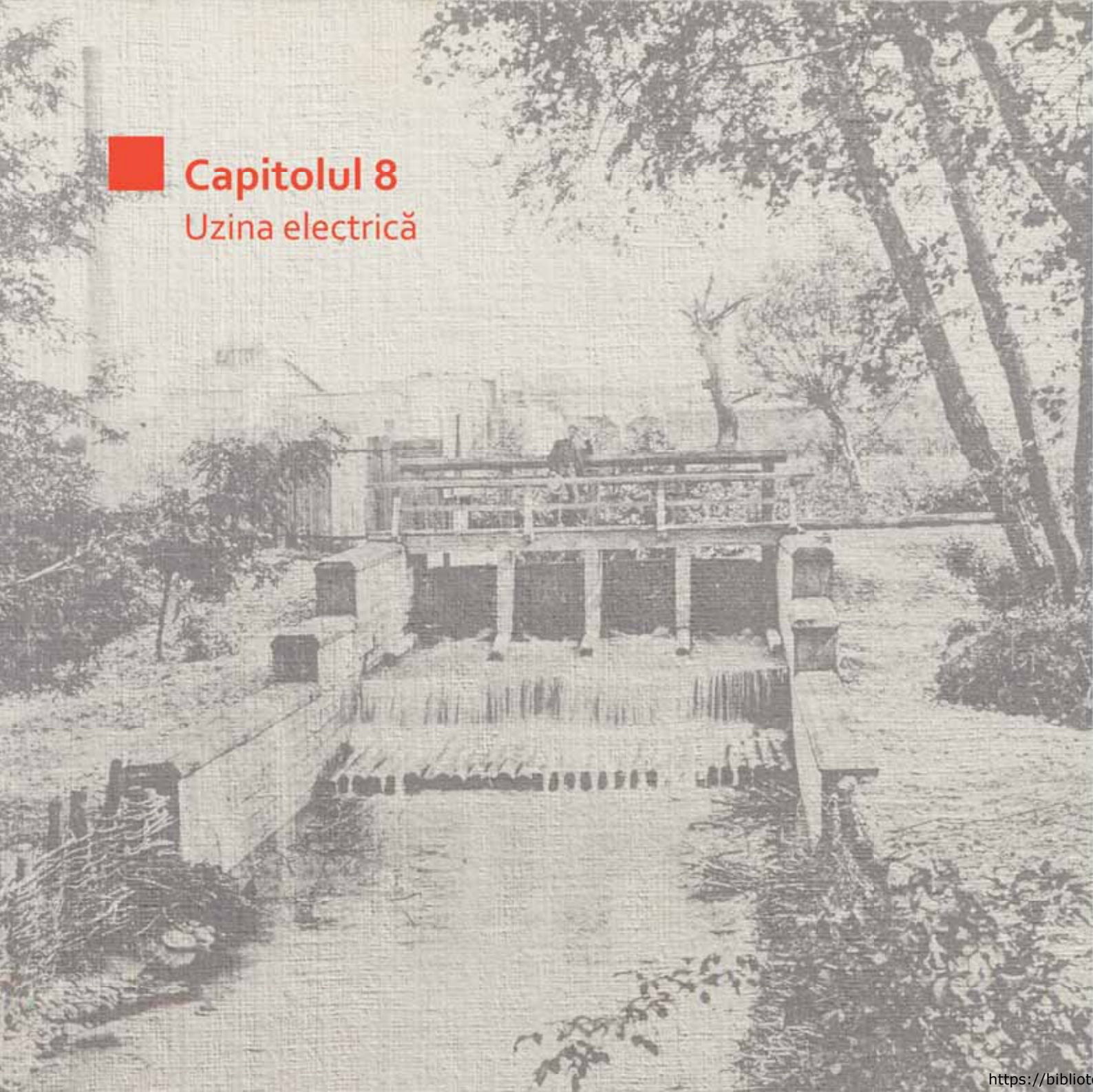
Sebeş. Gara Sebeş
24 septembrie 1909 (Sebeş - Sighişoara)

Capitolul 8

Uzina electrică

Între 1905 și 1906 a fost construită Uzina electrică care în 18 februarie 1906 a intrat în funcțiune. Aceasta era înzestrată cu o centrală hidroenergetică, care furniza orașului energia electrică necesară pentru uz casnic și industrial.

În iluminatul public s-a înlocuit acum gazul lampant cu energia electrică. Pentru aducția apei a fost ridicat, în „Arini”, un canal suspendat pe piloni masivi (apeduct) care se păstrează și în prezent.

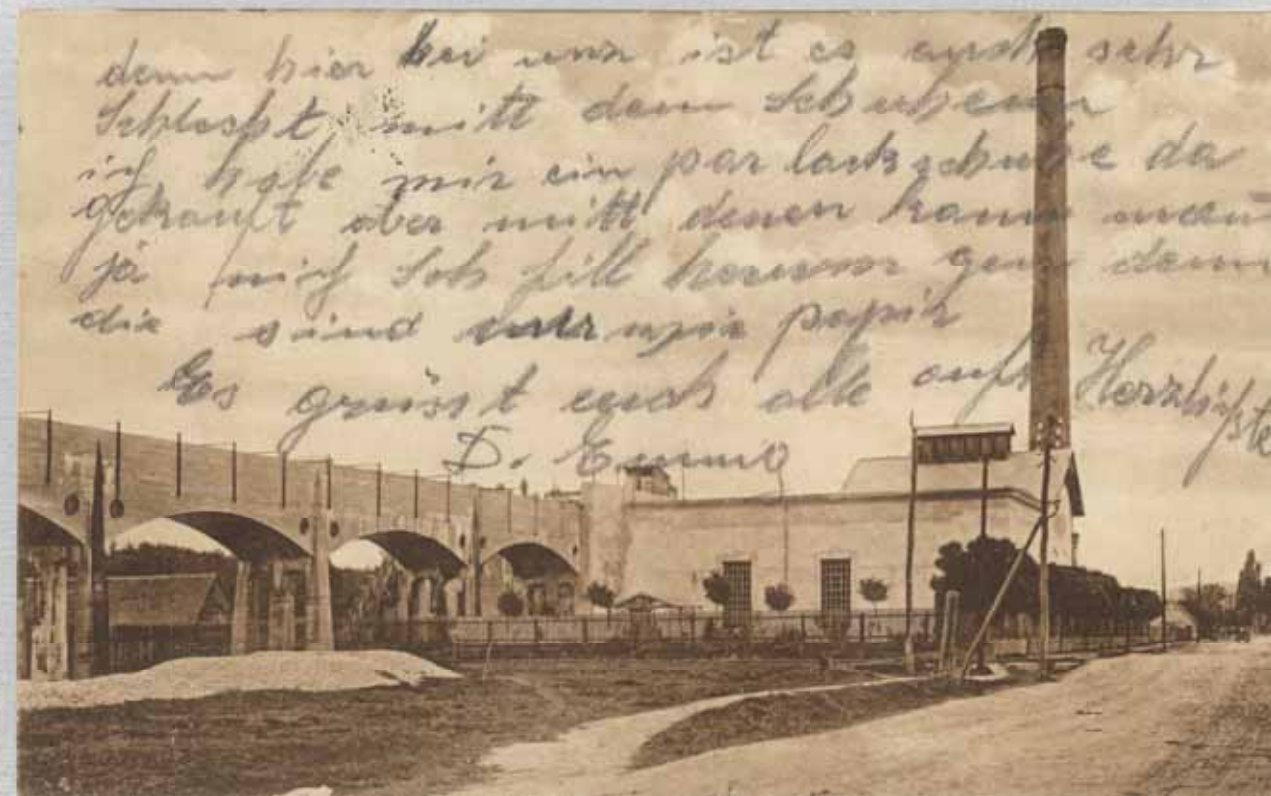
Sebeș. Uzina electrică
2 iunie 1911 (Sebeș - Brașov)
Editura Johann Rilki

Sebeșről.
 Üdvözet Szászsebeșről.
 Gruss aus Mühlbach.
 Villanytelep. — Elektrizitäts-Werke.

Sebeș. Uzina electrică
 aprilie 1914 (Sebeș - Brașov)
 Editura Josef Hientz - Mühlbach

dem hier bei uns ist es auch sehr
 schlecht mit dem Schutze
 in habe mir ein paar Latschbe da
 gekauft aber mit denen kann man
 ja nicht so viel hervor gehen denn
 die sind sehr wenig
 Es grüßt euch alle auf Herrliche
 D. Baum

Sebeș. Uzina electrică
 19 iulie 1917 (Sebeș - Sibiu)
 Editura Josef Baumann - Mühlbach

Sebeş. Uzina electrică (colaj)
27 iulie 1917 (Sebeş - Debreczen, Ungaria)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeş. Barajul Uzinei electrice
Ilustrată necirculată

Capitolul 9

Parcuri și zone de agrement

Istoria parcurilor și zonelor de agrement din Sebeș este foarte puțin cunoscută, și până în prezent, nu se cunosc documente pe baza cărora să se poată încropii o istorie a lor.

Analizând însă evoluția urbanistică a orașului, geneza acestor zone de agrement, credem noi, poate fi plasată în ultimele decenii ale secolul al XVIII-lea, când, odată cu pierderea importanței defensive a fortificației, lacurile și șanțurile cu apă care înconjurau cetatea au fost astupate cu pământ, creându-se noi terenuri, pe care s-au amenajat grădini. Georg Marienburg într-o descriere făcută orașului în anul 1785 vorbește despre: "...șanțuri adânci și lacuri întinse care însă...au fost transformate de câțiva ani în grădini utile, cu excepția unui singur heleșteu „.

Este vorba despre lacul din parcul orașului (actualul Parcul Tineretului). Consultând ridicările topografice Josephine, planul orașului din anul 1769 și harta moșiei nobiliare Gusu realizată în anul 1824, observăm faptul că lacul nu avea forma pe care o are astăzi, ci se prelungea către nord

ocupând mai bine de jumătate din zona unde astăzi se află parcul. Această din urmă porțiune a fost deci astupată ulterior anului 1824, parcul fiind realizat cel mai probabil în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Altfel stau lucrurile cu parcul Arini, situat în sud sud vestul orașului, într-o zonă în care pe aceeași hartă a moșiei nobiliare Gusu, observăm existența unei zone ocupată de vegetație forestieră, amenajările aleilor pietonale fiind făcute în opinia noastră, cândva înainte de Primul Război Mondial, cel mai probabil după finalizarea apeductului și a Uzinei Electrice.

Cele două parcuri mai mici care ocupă astăzi Piața Mare și Piața Mică, sunt de dată mult mai recentă, din deceniul cinci al secolului XX și ar trebui dezafectate pentru a se reda centrului istoric aspectul medieval inițial.

Sebeș. Parcul orașului, lacul, insula și podul
20 aprilie 1903 (Sibiu - Sebeș)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Lacul din parcul orașului
decembrie 1901 (Sebeș - Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeş. Parcul oraşului
18 martie 1910 (Sebeş) - 19 martie 1910 (Dobârca - Miercurea Sibiului)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeş. Lacul din parcul oraşului — noaptea
14 mai 1914 (Sebeş - Miercurea Sibiului)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeș. Lacul din parcul orașului și turnul breslei croitorilor (al Studentului)
26 martie 1904 (Sebeș) - 29 martie 1904 (Sighișoara)
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Lacul din parcul orașului
21 septembrie 1905 (Sebeș) - 22 septembrie 1905 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

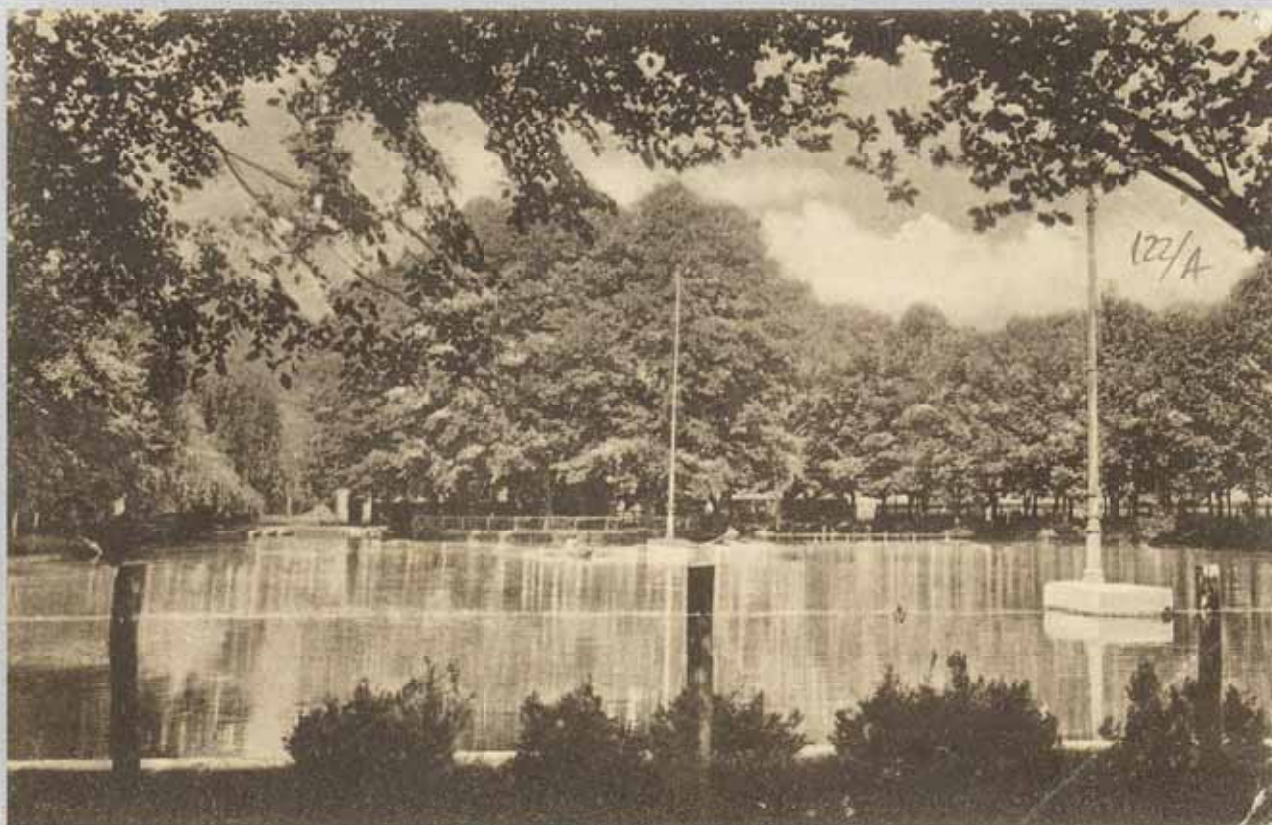

Sebeș. Lacul din parcul orașului
22 mai 1916 (Sebeș) - 22 mai 1916 (Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Parcul orașului
20 iunie 1920 (Sebeș - Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Lacul din parcul orașului
20 august 1911 (Sebeș - Sibiu)

Sebeș. Parcul orașului, lacul și insula
09 octombrie 1928 (Sebeș) - 10 octombrie 1928 (Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Lacul din parcul orașului
septembrie 1911 (Sebeș - Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Lacul din parcul orașului
ilustrată necirculată, Foto Viktor Cloos

Sebeș. Lacul din parcul orașului
27 septembrie 1909 (Sebeș - Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

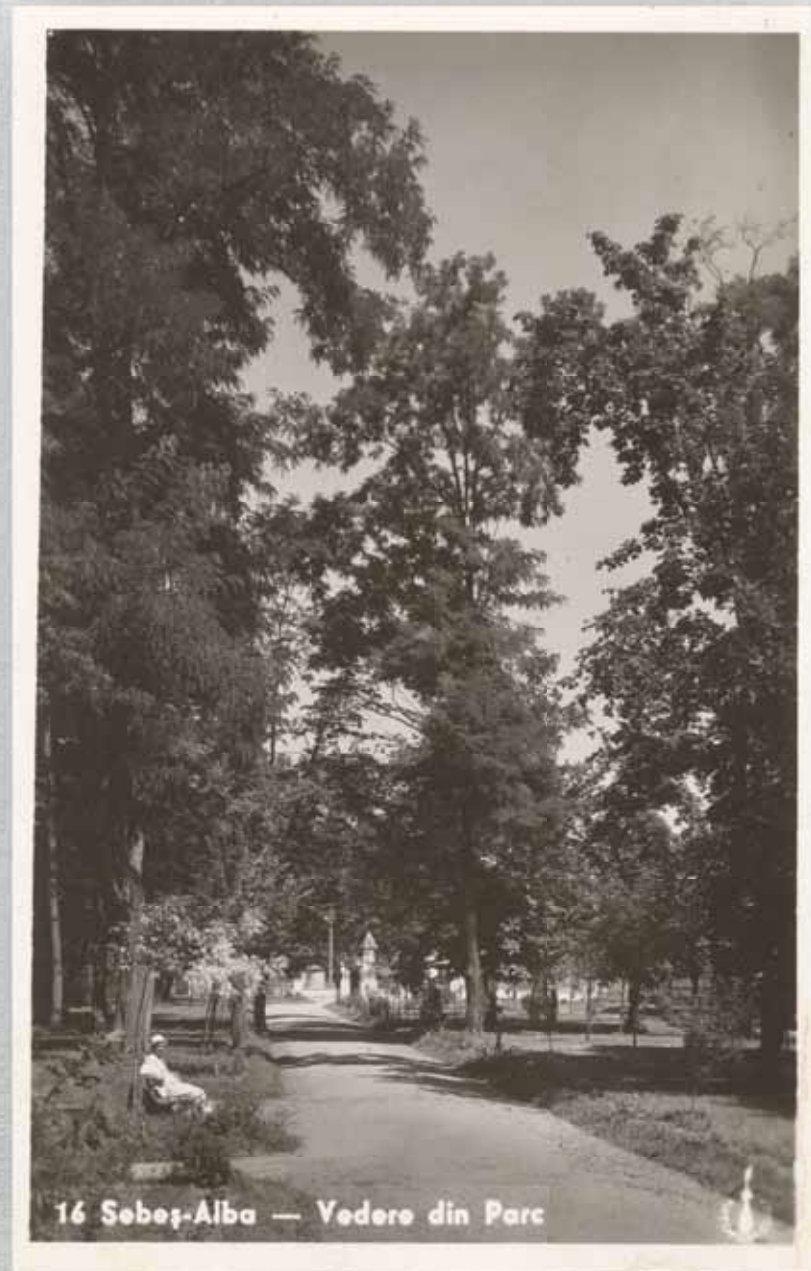

Sebeș. Lacul din parcul orașului
septembrie 1915 (Sebeș) – (Debrecen, Ungaria)
Editura Johann Rilki

Sebeș. Lacul din parcul orașului
21 septembrie 1905 (Sebeș – Hodoc, Mureș)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Vedere din parc
ilustrată necirculată. Foto Film Cluj

Sebeș. Patinoar pe lacul din parcul orașului
24 decembrie 1910 (Sebeș - Sibiu). Felicitare de Crăciun

Sebeș. Parcul orașului
07 aprilie 1916 (Sebeș - Sibiu). Foto Karl Most
Editura Erich Hutter - Mühlbach

Sebeș. Klosterbach
07 februarie 1917 (Sebeș - Wiener Neustadt, Austria)

Sebeș. Parcul Arini
ilustrată necirculată
Editura Josef Baumann - Mühlbach

Sebeș. Parcul Elisabeta
cu vagon poștal 14 aprilie 1903 - 15 aprilie 1903 (Sighișoara)
Editura Adolf Weissörtel – Mühlbach

Sebeș. Parcul Elisabeta
11 iunie 1904 (Sebeș - Sighișoara)
Editura Adolf Weissörtel – Mühlbach

Sebeș. Parcul Arini
27 februarie 1911 (Sebeș - Brașov)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Parcul Arini
11 aprilie 1914 (Sebeș - Sibiu)
Editura Johann Rilki - Mühlbach

Sebeș. Parcul Arini
ilustrată necirculată.
ditura Erich Hutter - Mühlbach

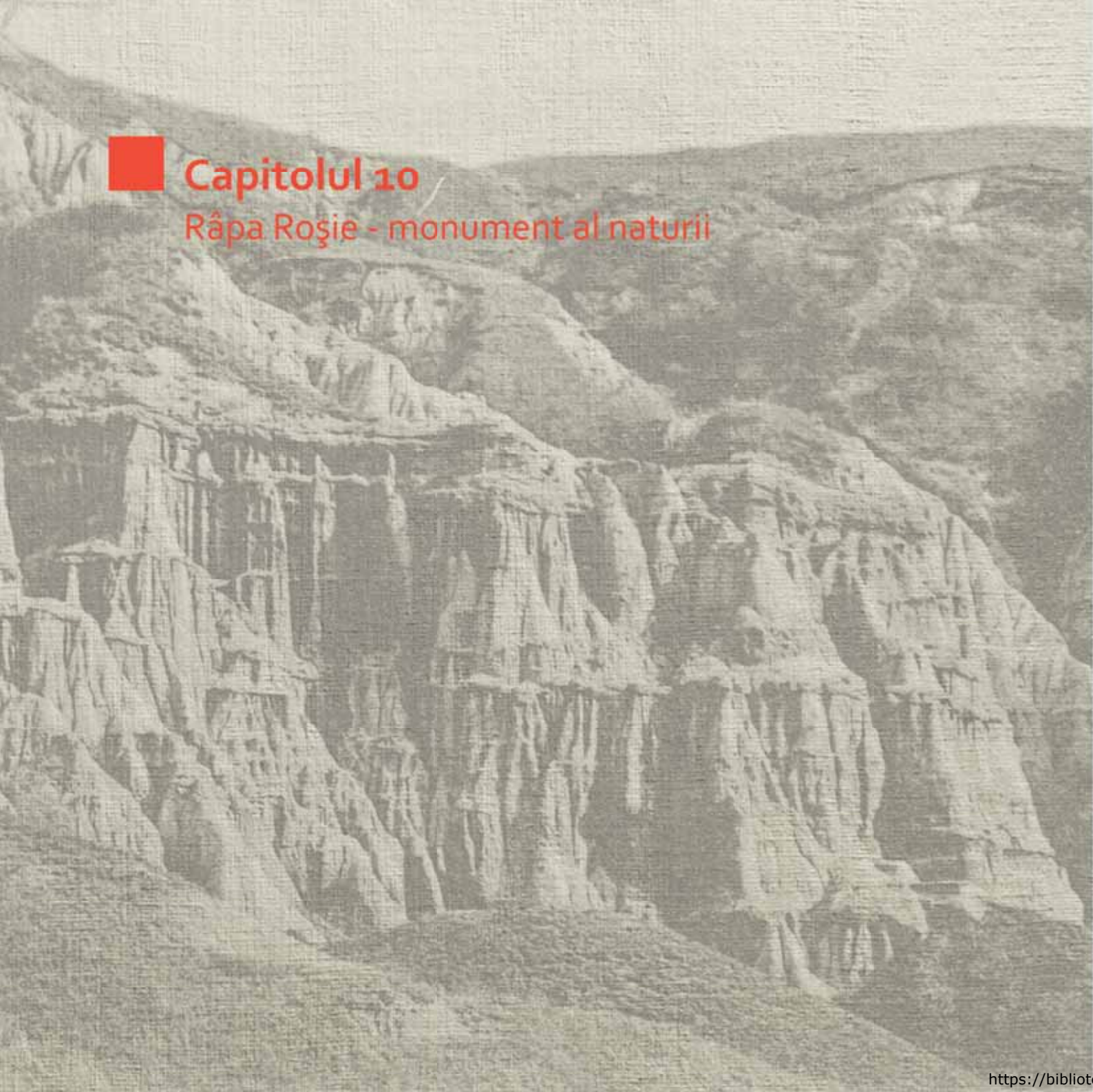
Sebeș. Parcul Arini
ilustrată necirculată

Capitolul 10

Râpa Roșie - monument al naturii

Râpa Roșie, rezervație naturală de interes național începând cu anul 1958, a suscitât dintotdeauna interesul și imaginația oamenilor. Încă de timpuriu, găsim aici așezări preistorice ale purtătorilor culturii Coțofeni, sau chiar urme ale unei villae rusticae romane, prezente în acest peisaj straniu și maiestos.

În Evul Mediu, teritoriul este disputat între oraș și așezarea vecină Lancrăm, care intențază orașului un proces în anul 1536, conflictul întinzându-se de-a lungul a aproape trei secole, terenul în litigiu fiind conferit în anul 1848 Sebeșului căruia îi aparține și astăzi.

Sebeș. Râpa Roșie, Parcul Orașului și Gara
17 septembrie 1904 – 18 septembrie 1904.

Gruss aus Mühlbach.

Roter Berg.

Verlag von A. Weissörtel & Co., Mühlbach.

Sebeș. Râpa Roșie,
14 martie 1908 (Sebeș) - 15 martie 1908 (Sibiu)
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

— Vöröshegy.

Sebeș. Râpa Roșie
ilustrată necirculată
Editura Adolf Weissörtel - Mühlbach

Sebeș. Râpa Roșie
28 iulie 1911 (Sebeș - Sibiu)

Sebeș. Râpa Roșie
06 august 1918 (Sebeș) - (Sibiu)
Editura Anna Gross- Mühlbach

GRIECHENGASSE

EV. SCHULE

Capitolul 11

Colaje artistice

Gruss aus
Mühlbach
Szászsebes

R. Roth

STADTPARK

KLEINER PLATZ

SICULORUM GASSE

MÜHLE

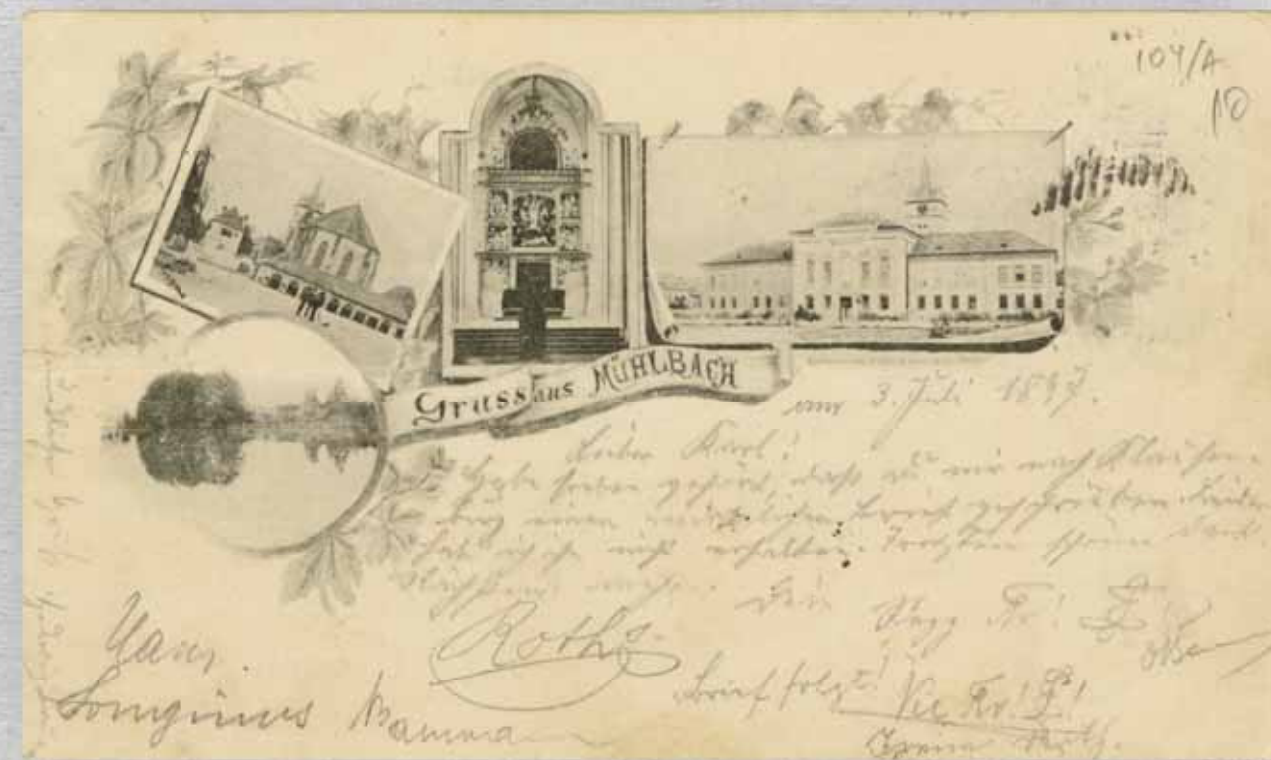
ELEKTRIS

SICULORUM GASSE

Colajul reprezintă modalitatea de expresie artistică care constă în compunerea unui tablou sau imagini, prin lipirea laolaltă a unor elemente eterogene, o practică larg extinsă în realizarea cărților poștale atât la începutul secolului trecut cât și în prezent.

În cazul colajelor de pe cărțile poștale cu Sebeșul, se observă o predilecție în a

îmbina imagini care redau fie Parcuri, fie Lacul și străzi sau ansambluri arhitecturale: Biserica Evanghelică, Primăria, Școala de stat, sau alte clădiri de for public alături de scene de târg. Cele mai rare colaje sunt însă cele cu care redau obiective industriale, cum ar fi Uzina electrică sau gara.

Sebeș. Biserica parohială, altarul bisericii și gimnaziul evanghelic
04 iulie 1897 (Sebeș) - 06 iulie 1897 (Graz, Austria)

Sebeș. Gimnaziul evanghelic, Petrigasse (Herren Gasse)
și Biserica parohială evanghelică
mai 1898 (Sebeș) – 05 mai 1898 (Cluj)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul, Petrigasse (Herren Gasse)
și Biserica parohială evanghelică
Editura Josef Hientz - Mühlbach

Sebeş. Biserica evanghelică, Herren Gasse (Petrigasse),
parcul oraşului şi gimnaziul german
27 august 1902 (Sebeş) – 28 august 1902 (Sibiu)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Sebeş. Herren Gasse (Petrigasse), Piaţa Mare în zi de târg şi Casa Pădurilor
29 decembrie 1899 (Sebeş) – 30 decembrie 1899 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach, Licht & Schäfer Broos

Sebeș. Petrigasse, parcul orașului, ulița Grecilor,
Gimnaziul german și Biserica evanghelică
17 octombrie 1908, cu vagon poștal – [Sibiu]
Editura Josef Hientz – Mühlbach.

Sebeș. Petrigasse, parcul orașului, ulița Grecilor,
Gimnaziul german și Biserica evanghelică
ilustrată circulantă – 1906
Editura Josef Hientz – Mühlbach

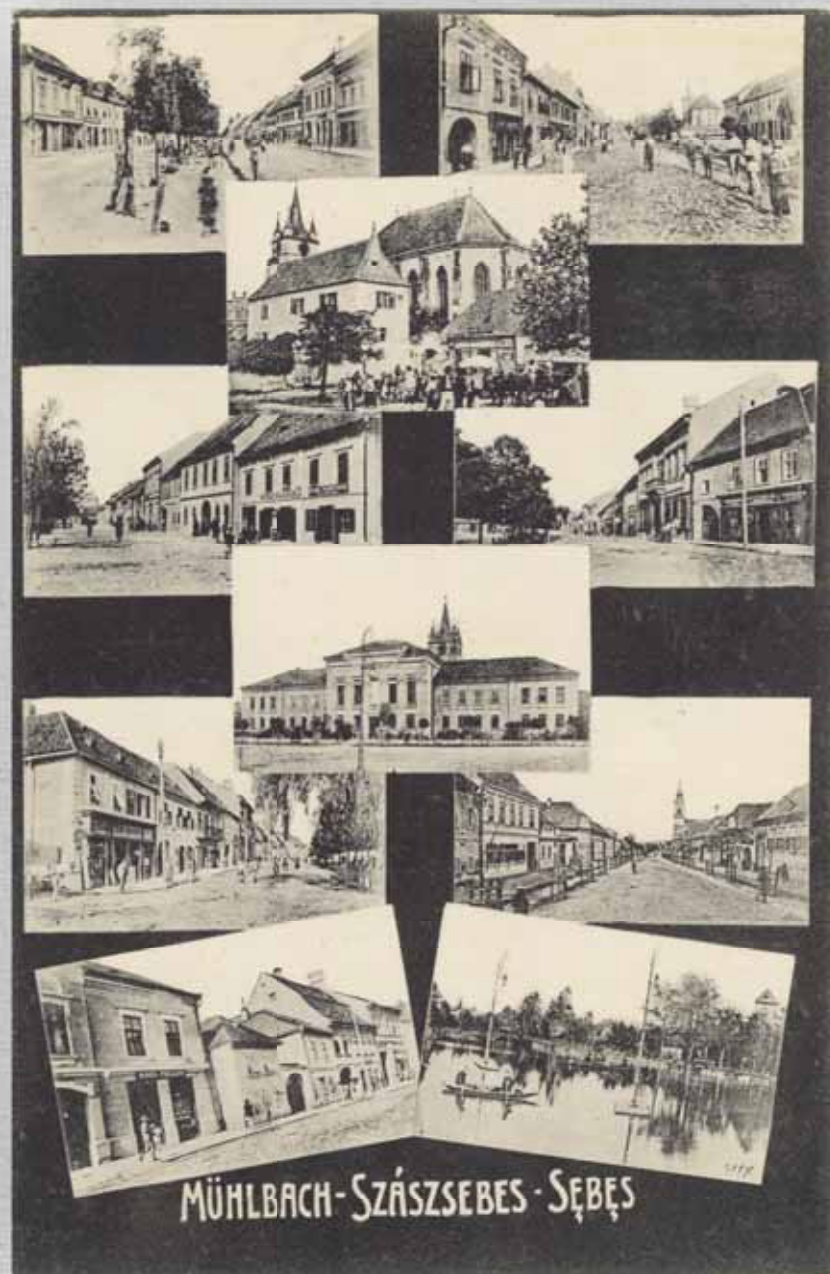

Sebeș. Magazinele Ferdinand Baumann
30 decembrie 1900 (Sebeș) – 31 decembrie 1900 (Sibiu)

Sebeș, Gimnaziul, Siculatorumgasse și
Biserica parohială evanghelică
(Sebeș) - 01 mai 1902 (Măieruș)
Editura Josef Baumann – Mühlbach

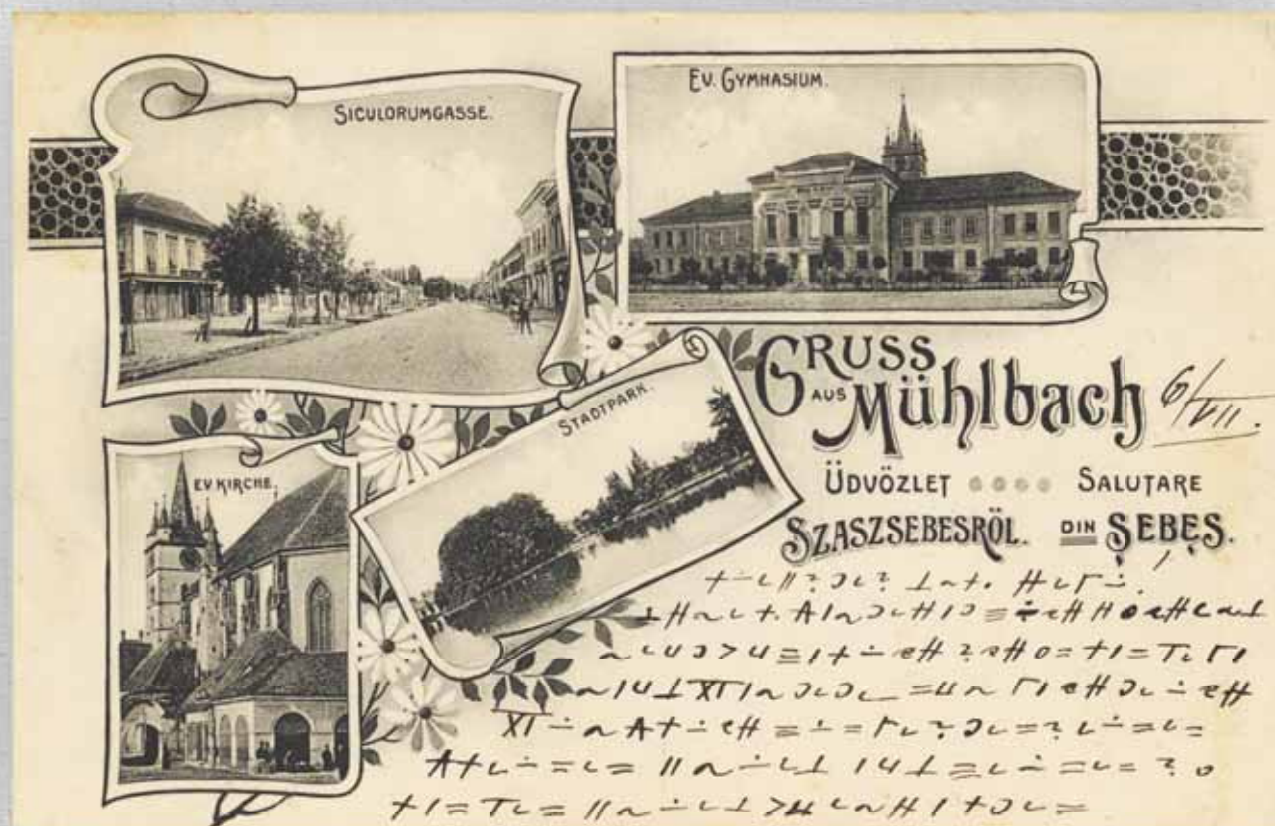

Imagini din Sebeș
09 august 1909 (Sebeș) – 11 august 1909 (Sibiu)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse, Gimnaziul german,
Biserica Evanghelică și Parcul orașului
iulie 1906 (Sebeș)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Sebeș. Siculorumgasse, Gimnaziul german,
Biserica Evanghelică și Parcul orașului
06 iulie 1907 (Sebeș) – 07 iulie 1907 (Sibiu) /
29 decembrie 1906 (Sebeș) – 30 decembrie 1906 (Sibiu)
Editura Josef Hientz - Mühlbach

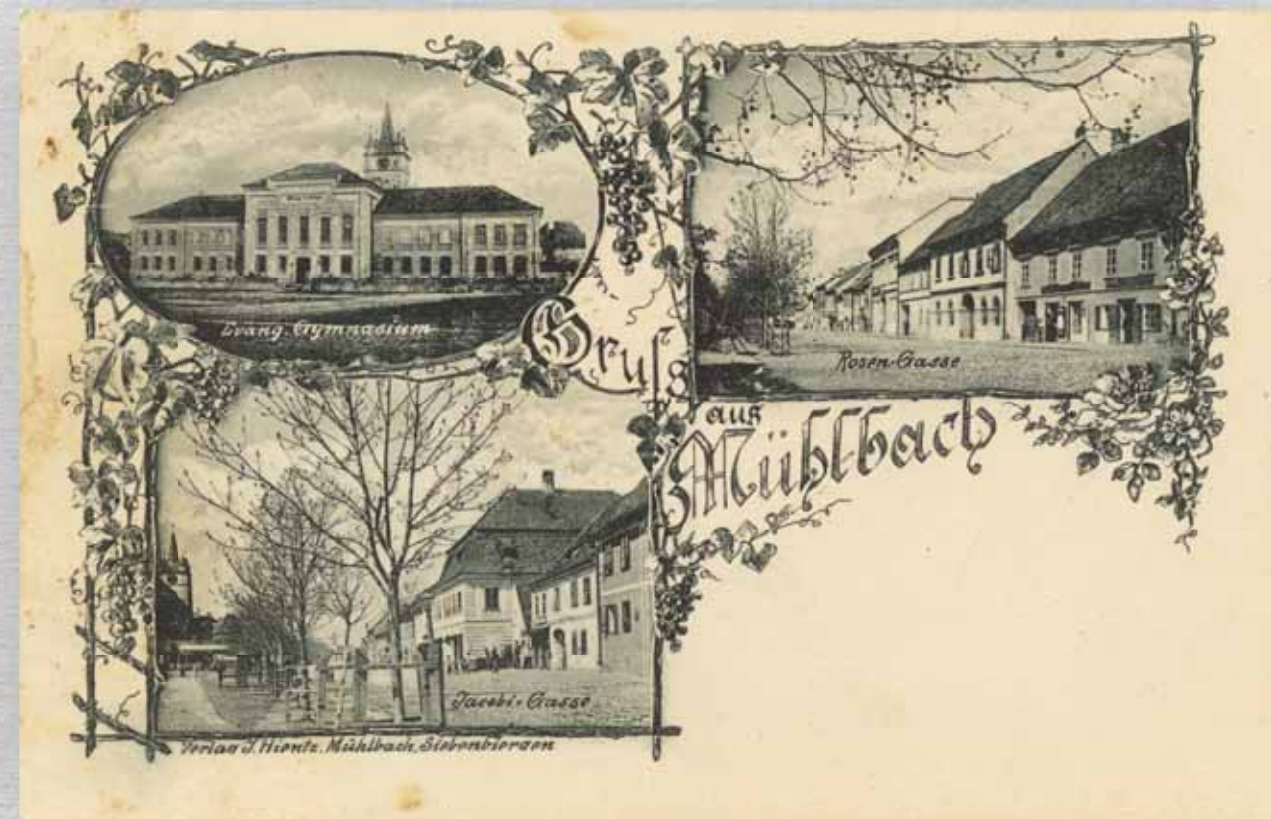

Sebeș. Siculorumgasse, Gimnaziul german,
Biserica Evanghelică și Parcul orașului
1910 (Sebeș) – (Sibiu)
Editura Anna Gross - Mühlbach

Sebeș. Restaurantul Stolz (Leichengasse, actuala str. Pieții)
13 octombrie 1907 (Sebeș) - (Orăștie)

Sebeș. Gimnaziul evanghelic,
Rosengasse și Iacobigasse
Ilustrată necirculată
Editura Josef Hentz - Mühlbach

Sebeș. Gimnaziul german, mănăstirea, fosta școală maghiară,
Rosengasse și Biserica evanghelică
ilustrată circulată, 11 iulie 1906

Imagini din Sebeș
27 septembrie 1911 (Sebeș) – [Brașov],
ștampilă vagon poștal nr. 37
Editura Anna Gross – Mühlbach.

Imagini din Sebeș
02 august 1915 (Sebeș) – (Sibiu)
Editura Johhan Rilki (1914)

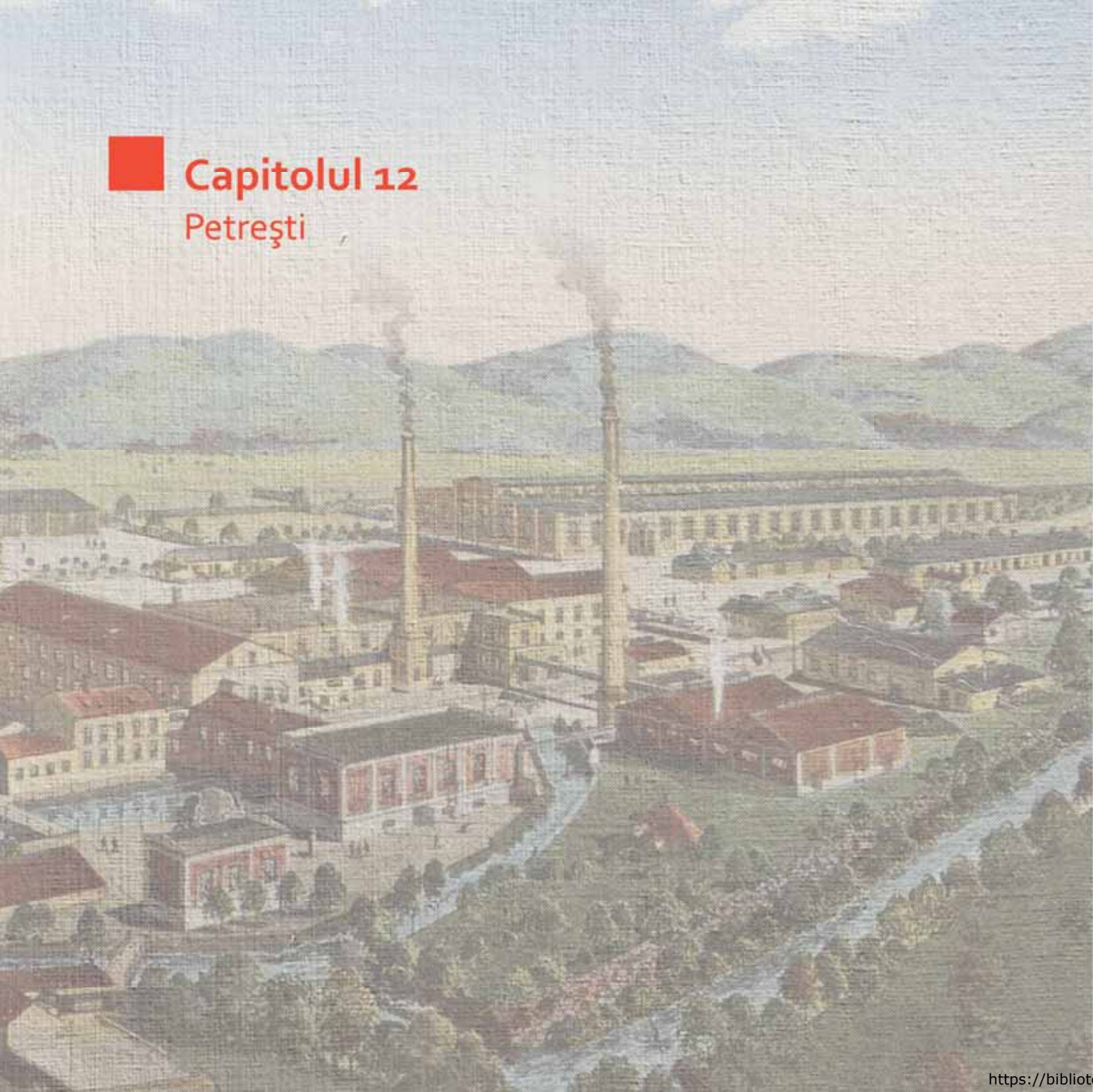

Imagini din Sebeș
1915 (Sebeș) – (Sibiu)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Capitolul 12

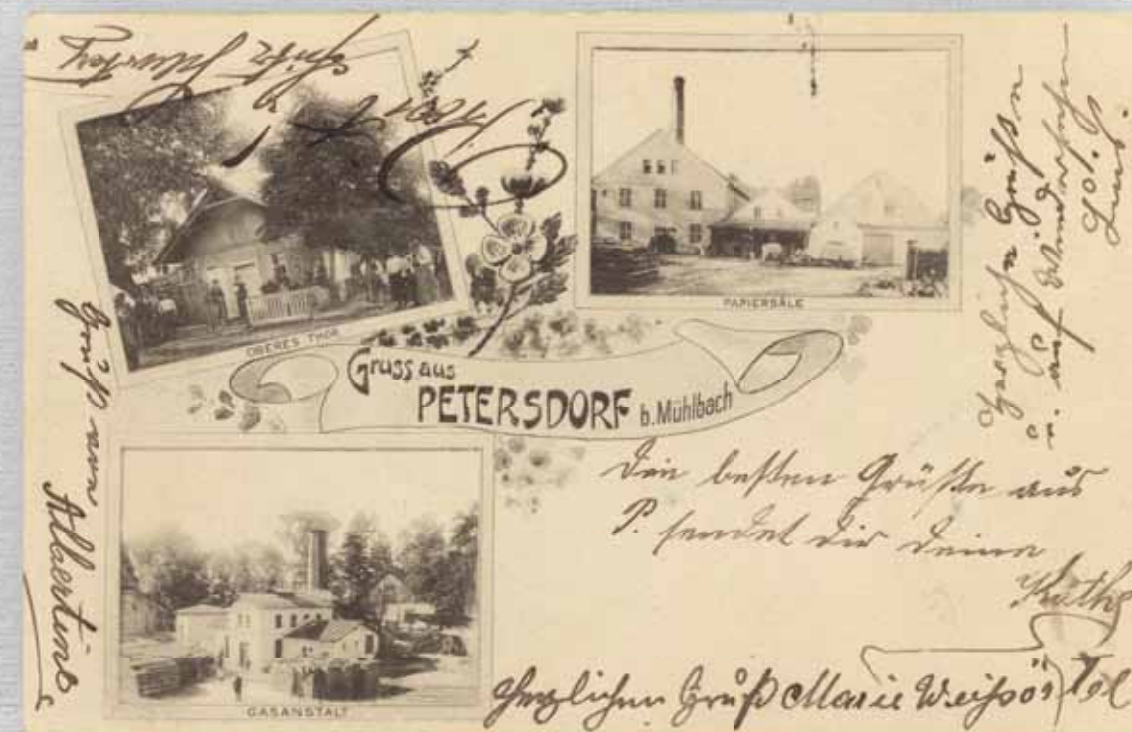
Petrești

Localitate aparținătoare a municipiului Sebeș, Petreștiul, apare pentru prima dată în documente sub denumirea de Villa Petri în anul 1309, în contextul unui proces cu Capitlul de la Alba Iulia. În prezent localitate cu o populație mixtă, inițial a fost întemeiată la fel ca și Sebeșul, de către coloniștii germani stabiliți aici după anul 1224. Evoluția Petreștiului a fost încontinuu marcată de cea a

Sebeșului în hinterland-ul căruia se află.

Cel mai important monument al Petreștiului este fosta biserică romanică fortificată, din care, în prezent, se mai păstrează doar turnul, un vechi donjon în opinia unor istorici. Fortificația de formă ovală cu o circumferință de peste 200 metrii, adăpostește în interior cimitirul evanghelic.

Petrești. Imagini din Petrești (colaj)
16 mai 1905 (Sebeș) – 17 mai 1905 (Sibiu)

Gruss aus Petrifalâu-Petersdorf bei Mühlbach
Ev. Kirche und Schule A. B.

Petrești. Biserica evanghelică și școala
08 decembrie 1925 (Sebeș - Sibiu).
Editura Josef Briegel – Hermannstadt

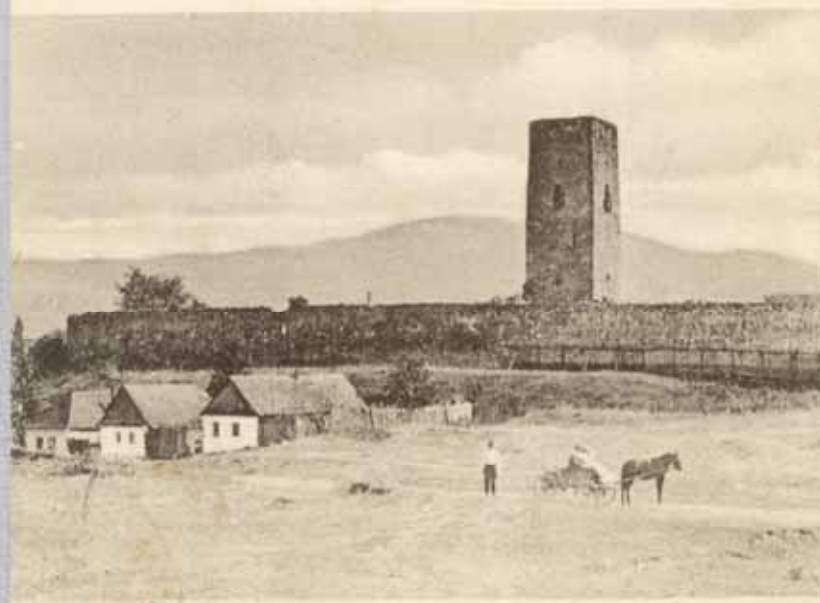
Evang.
Pfarrhaus A. B.

Petrești. Casa parohială evanghelică
ilustrată necirculată, editată după 1920
Editura Josef Briegel – Hermannstadt

Papierfabrik

Gruss aus Petrifaldu - Petersdorf bei Mühlbach

Burg

Petrești. Fabrica de hârtie și cetatea
după 1925 (Sebeș - Sighișoara)
Editura Josef Briegel – Hermannstadt

Evang. Schule und Kirche A. B.

Evang. Pfarrhaus A. B.

Petrești. Școala, biserica și casa parohială evanghelică
ilustrată necirculată, 1920
Editura Josef Briegel – Hermannstadt

Petrești . Casa Reuniunii evanghelice, biserica și școală
01 septembrie 1909 (Sebeș) – 03 septembrie 1909 (Cisnădie)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Petrești . Restaurantul Teutsch
20 aprilie 1912 (- Miercurea Sibiului)
Editura Josef Hientz – Mühlbach

Un alt obiectiv important, este Fabrica de hârtie, circulând în epocă numeroase cărți poștale care ilustrează atât fabrica cât și locuințele muncitorilor sau aspecte legate de procesul fabricării hârtiei. De asemenea au fost

prezente în ilustrate și prăvălii ale negustorilor și meșteșugarilor locali, restaurante, biserica sașilor sau școala, toate degajând un aer de tihnă patriarhală, prezentă în acest sat transilvan incorporat astăzi în oraș.

Petrești. Fabrica de hârtie
ilustrată necirculată, după 1922

Petrești. Fabrica de hârtie – locuințele funcționarilor
23 decembrie 1920 (Moravia)

HERRENHAUS

HOLLÄNDERSAAL - GEBÄUDE

PAPIERFABRIK PETERSDORF

Petrești . Fabrica de hârtie
ilustrată necirculată, editată după 1910

WERKSTÄTTE

NEUER PAPIERSAAL

PAPIERFABRIK PETERSDORF

Petrești . Fabrica de hârtie
05 iunie 1911 (Sibiu - Brașov)

Petrești. Fabrica de hârtie – vedere generală
ilustrată necirculată

Petrești. Fabrica de hârtie – vedere generală
15 iulie 1914 (Sebeș) – iulie 1914 (Miercurea Sibiului)
Editura Petersdorfer consum

Petrești. Fabrica de hârtie
ilustrată necirculată, după 1920
Editura Josef Briegel – Hermannstadt

EN

Abstract

This album displays a collection of postal cards depicting the township of Sebeș and its surrounds at the turn of the 20th Century, beginning with the last years of the 19th Century and moving onwards in the first half of the 20th Century. They represent a private collection, of more than 200 postcards, belonging to Adrian Popă, of which the oldest is a collage of images with the Evangelical church and the Sachsen Gymnasium, sent from Sebeș to Gratz (Austria) on July 4th, 1897.

These postcards depict images from the squares and streets of Sebeș, of which many of them, unfortunately, have not survived, an example being the southern front of the Griechen Gasse (the Greek's street), demolished in the last years of the Communist regime.

Sebeș is one of the oldest Saxon towns in Transylvania, founded by colonists arriving here from Germany, at the invite of the Magyar kings, in the 12th Century. Since its first official documented record, in 1245, Sebeș has rapidly developed, gaining only a century later, in 1341, the official status of township (civitas).

At the beginning of the 13th Century, in the center of the settlement a Romanic church was erected, following a basilica layout, intended to be replaced in the context of the town's prosperity during the 14th Century. A new Gothic

choir, of large proportions was erected, the first of its kind in Transylvania, the community intending to replace, in time, the entire church. A series of geopolitical and military events have impacted on the economical development of the town and as a consequence the construction works grinded to a halt.

The end of the 14th Century also saw the first works on the fortification of the town, a serious community effort in itself. These works have lasted throughout the first half part of the 15th Century. In 1438 the township of Sebeș receives a serious blow, being conquered and sacked by the Turks. All the efforts of the community since this moment were either inefficient or insufficient, not managing to raise the town above the state of a modest provincial market town.

In the 15th Century, forced by political and military events and by the economical crisis that the town was in, the community decides to end the major construction works. The complete reconstruction of the church is abandoned and a solution is found to connect the Gothic choir with the old Romanic basilica, still standing at the time. A series of changes meant to diminish the differences between the two parts of the building are taken, these works made in the mid 15th Century giving the nowadays aspect of the church. Serious shortcomings are also noticed in the fortification of the town, the walls are rather low and thin, making the town's defense rather vulnerable, being again an easy prey for the Turks in 1438 and 1661.

Morphologically the Sebeș township is a rectangular shaped settlement, with a large central square, flanked by two main streets, east to west, interconnected with perpendicular smaller streets towards north and south. This type of planning is common in the German lands and was brought over by the settlers in their new territories. Once the curtain wall was completed, the town's expansion was limited, a series of reconfiguration of the initial lots being carried

on, along with the creation of secondary street systems, including the narrowing of the public spaces in favor of new buildings. No major works have been sustained after the 16th Century, with the exception of the Zápolya House transformation and some reconstruction works on the fortification system.

In 1531 we have the first document on the Romanian suburbs on the town's outskirts, along the Sebeș river. Two more suburbs were created in the 18th Century, Măierimea – another Romanian suburb and one of new German settlers from Baden-Durlach.

From the 19th Century the town of Sebeș enters a new phase of its evolution, with tendencies of modernization that have lead, in no few cases, to the destruction, either partial or total, of important monuments. It is obvious that the inner town aims to exit from its isolation in the past centuries and to connect more freely and direct with the suburbs.

The first decades of the 20th Century saw a new period of prosperity for the town, new economic and military objectives being erected now. Between 1905 and 1906 the township builds a power plant. The most significant achievements were accomplished during the administration of Mayor Johann Schöpp (1907-1918), in his mandate being built the new City hall, the Post office, the Communal Baths, the military camp, the Hospital, the Forest Service house and so on, all illustrated by this collection of postcards.

Bibliografie selectivă

Sebeș. *Atlas istoric al orașelor din România. Vol. III, Fascicula 2*, București, Editura Enciclopedică, 2004.

ALBU, Gheorghe, *Monografia școalelor primare românești din Sebeș-Alba*, Sibiu, Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Traiană”, 1928.

AMLACHER, Albert, *Zur Geschichte der zweiten Zerstörung Mühlbach durch die Türken im Jahre 1661*, în *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Sibiu, Iași, 9, 1886, p. 5-7.

AMLACHER, Albert, *Die Vernichtung der Grabdenkmäler der evangelischen Pfarrkirche in Mühlbach*, în *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Sibiu, Iași, 27, nr. 8-9, 1904, p. 91-93.

ANGELESCU, Mariana, GÜNDISCH, Gustav, KLEIN, Albert, KRASSER, Harald, STREITFELD, Theobald, *Restaurarea unui monument de arhitectură din epocile romanică și gotică în cadrul ansamblului de monumente feudale de la Sebeș-Alba*, în *Monumente Istorice. Studii și Lucrări de Restaurare*, 2, 1967, p. 90-119.

ANGHEL, Călin, *Centrul istoric al orașului Sebeș: arhitectura civilă*, în *Patrimonium Apulense*, I, 2001, p. 189-196.

ANGHEL, Călin, *Considerații privind arhitectura Casei Zápolya din Sebeș*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 7, 2003, p. 199-210.

ANGHEL, Călin, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, BMS II, Alba Iulia, Editura Altip, 2011.

ANGHEL, Gheorghe, *Fortificații medievale de piatră din secolele XIII-XVI*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986.

ARION, Gheorghe, *Sculptura gotică din Transilvania*, Cluj, Editura Dacia, 1974.

BAUMANN, Ferdinand, *Schenkung der Stadt und Stuhles Mühlbach an die Bruder Johan und Andreas Pongratz*, în *Programm des evangelischen Unter-Gymnasium A.B. in Mühlbach*, Hermannstadt, 1876, p. 3-50.

BOLOVAN, Sorina-Paula, BOLOVAN, Ion, *Germanii din România Germanii din România. Perspective istorice și demografice*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2000.

DAN, Dorin Ovidiu, *Contribuții la cunoașterea rolului economic al Sebeșului (sec. XIV-XIX)*, în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 273-284.

DAN, Dorin Ovidiu, *Contribuții la cunoașterea rolului politic al Sebeșului (sec. XIV-XIX)*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 301-325.

DICKINSON, Robert E., *The morpholgy of the Medieval German Town*, în *Geographical Review*, vol. 35, No. 1, 1945, p. 74-97.

DÖRNER, Anton, *Date privind evoluția ciamei din Transilvania în perioada anilor 1738-1739*, în *Manuilă Sabin: Istorie și demografie*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1995, p. 169-199.

DÖRNER, Anton, *Colonizări din Baden-Durlach la Sebeș (mijlocul veacului al XVIII-lea)*, în *Dann hier ist beser zu leben als in dem Schwabenland: vom deutschen Südwesten in das Banat und nach Siebenbürgen; Katalog zur gleichnamigen Ausstellung des Hauses der Heimat des Landes Baden – Württemberg*, Stuttgart, 2002, p. 87-91.

FLEISCHER, Michael, *Eine bisher unbekannter Stadtplan von Mühlbach vom Jahre 1769*, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, IV Folge, Köln-Wien, 1983, p. 129-136.

FLEȘER, Gheorghe, *Un monument de arhitectură aparținând barocului târziu la Sebeș*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 271-276.

FLEȘER, Gheorghe, *Biserici românești de zid din județul Alba*, Alba Iulia, Editura Altip, 2001.

FLEȘER, Gheorghe, Rustoiu, Ioana, *Biserica ortodoxă „Învierea Domnului” din Sebeș*, Alba Iulia, Editura Altip, 2005.

FLEȘER, Gheorghe, Rustoiu, Ioana, Dumitran, Ana, *Biserici românești de zid din județul Alba: Protopopiatul ortodox Sebeș*, vol. I, Alba Iulia, Editura Altip, 2005.

FRĂȚILĂ, Ioan, ANDRIȚOIU, Maria, *Scaunul săsesc Sebeș*, în *Revista Arhivelor*, anul XII, 1, 1969, p. 159-166.

GÜNDISCH, Gustav, Streitfeld, Theobald, *Der Umbau der Mühlbacher Marienkirche im 15. Jahrhundert und seine geschichtlichen Voraussetzungen*, în *Studien zur siebenbürgische Kunstgeschichte*, Köln, Wien, 13, 1976, p. 60-80.

GÜNDISCH, Gustav, Streitfeld, Theobald, *Die Grabsteine der Mühlbacher evangelischen Stadtpfarrkirche*, în *Studien zur siebenbürgische Kunstgeschichte*, Köln, Wien, 13, 1976, p. 81-95.

GYÉMÁNT, Ladislau, *Imaginea statistică oficială a Transilvaniei în preajma Revoluției de la 1848*, în *Anuarul Institutului de Istorie*, XXXI, 1992, p. 179-195.

HARDA, Doina, HARDA, Ștefan, *Delimitarea centrelor și zonelor istorice urbane în județul Alba*, în *Lucrările Seminarului Național Zone Istorice Urbane, Delimitare, Gestiune, Politici de Revitalizare*, Alba Iulia (5-7 noiembrie 1992), Alba Iulia, 1993, p. 37-46.

HEITEL, Radu, *Monumentele medievale din Sebeș-Alba*, Editura Meridiane, București, 1964.

KLEIN, Albert, *Baugeschichte der evangelischen Kirche in Mühlbach*, în *Studien zur siebenbürgische Kunstgeschichte*, Köln, Wien, 13, 1976, p. 23-59.

KRASSER, Harald, *Zur Geschichte der Erforschung der Mühlbacher Stadtpfarrkirche*, în *Studien zur siebenbürgische Kunstgeschichte*, Köln, Wien, 13, 1976, p. 13-22.

MARIENBURGER, Georg, *Topographie der Stadt Mühlbach*, în *Hermannstädter Zeitung*, Hermannstadt, Erster Jahrgang, 1785, nr. 28-39.

NIEDERMAIER, Paul, *Siebenbürgische Städte. Forschungen zur städtebaulichen und architektonischen Entwicklung von Handwerksorten zwischen dem 12. und 16. Jahrhundert*, București, Editura Kriterion, 1979.

NIEDERMAIER, Paul, *Raportul între sat și oraș în lumina crizei agrare medievale*, în *Anuarul Institutului de Istorie*, XXXI, 1992, p. 151-155.

NIEDERMAIER, Paul, *Evoluția rețelei de orașe în Transilvania medievală*, în *Historia Urbana*, 1, tomul 1, 1993, p. 21-26.

PALL, Francisc, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, I-II, 1958-1959, p. 9-28.

PASCU, Ștefan, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei R.P.R., 1954.

RAICA, Ion, *Sebeșul*, Cluj-Napoca, Editura George Barițiu, 2002.

RĂDUȚIU, Aurel, GYÉMÁNT, Ladislau, *Repertoriul izvoarelor statistice privind Transilvania, 1690-1847*, Cluj-Napoca, Editura Univers Enciclopedic, 1995.

ROTH, Viktor, *Die evangelische Kirche A. B. in Mühlbach*, Mühlbach, 1922.

RUSU, Adrian A., *Castelarea carpatică: fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate (sec. XIII-XIV)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2005.

SABĂU-TĂTAR, Mircea, STANCIU, Lucian, *Unele considerații privind evoluția arhitectural-urbanistică și de punere în valoare a rezervației de arhitectură din orașul Sebeș*, în *Porțile Cetății*, nr. 3, 1990, p. 1-2.

SALONTAI, Mihaela Sanda, *Mănăstirea dominicană din Sebeș (jud. Alba)*, în *Ars Transsilvaniae*, VI, 1996, p. 27-32.

SALONTAI, Mihaela Sanda, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002.

SEBESTYÉN, Gheorghe, SEBESTYÉN, Victor, *Arhitectura Renașterii în Transilvania*, București, Editura Academiei R.P.R., 1963.

STANCA, Sebastian, *Biserica ortodoxă din Sebeș*, Cluj, Tiparul Tipografiei eparhiale Ort. Rom., 1928.

STREITFELD, Theobald, *Das Mühlbacher Dominikanerkloster in Siebenbürgische Vierteljahrschrift*, 58, 1935, p. 1-11.

STREITFELD, Theobald, *Die Cappella Sancti Jacobi in Mühlbach in Siebenbürgische Vierteljahrschrift*, 59, 1936, p. 287-306.

STREITFELD, Theobald, *Eine Konskription aus dem Jahre 1703 in Studii și comunicări Sibiu*, Sibiu, 1981, tom 21, p. 121-135.

STREITFELD, Theobald, *Durlachisch-Hanauisches aus Mühlbach*, București, Editura Kriterion, 1984.

SUCIU, Petru, *Desvoltarea orașelor ardelene – în baza unei anchete*, în *Societatea de Măine*, IV, nr. 10-11, Cluj, 1927, p. 136.

SUCIU, Petru, *Din trecutul orașelor noastre ardelene. Numărul caselor urbane*, în *Societatea de Măine*, IV, nr. 19, Cluj, 1927, p. 254.

TOTOIANU, Radu, PARASCHIV, Marian, „Andreiana”. *Un capitol din istoria culturală și economică a Sebeșului. 1878-1948*, Sibiu, Psihomedica, 2004.

VARGA Livia, *A Szaszsebesi evangélikus templom középkori építéstörténete*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

VĂTĂȘIANU, Virgil, *Istoria Artei feudale în Țările Române*, I, București, Editura Academiei R.P.R., 1959.

WOLLMANN, Volker, *Arheologie industrială*, Alba Iulia, Editura Ulise, 2003.

Cuprins

Cuvânt înainte 02

Introducere. Sebeșul imortalizat în cărți poștale 04

Capitolul 1. Istoria unui ansamblu urban transilvănean: orașul Sebeș 06

Capitolul 2. Etape ale evoluției urbanistice a Sebeșului 11

Capitolul 3. Centrul istoric al Sebeșului 22

Capitolul 4. Ansamblul arhitectural al Bisericii Evanghelice C.A. 98

Capitolul 5. Biserici din suburbii 122

Capitolul 6. Casa Zápolya 130

Capitolul 7. Clădiri publice 134

Capitolul 8. Uzina electrică 178

Capitolul 9. Parcuri și zone de agrement 184

Capitolul 10. Râpa Roșie - monument al naturii 212

Capitolul 11. Colaje artistice 218

Capitolul 12. Petrești 242

Abstract 257

Bibliografie selectivă 260

BIBLIOTHECA
MVSEI
SABESIENSIS

IV